

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою ЗУІ
Протокол № „2” від „28” квітня 2024 р.
Ф-КДМ-3

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра географії та туризму

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
АКТУАЛЬНИЙ СТАН ВИННОГО ТУРИЗМУ В МУКАЧІВСЬКОМУ
РАЙОНІ

ШИМОН РІХАРД ЮЛІЙОВИЧ

Студент IV-го курсу
Освітня програма: Туризм
Спеціальність: 242 Туризм
Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри
Протокол № 8 / 2024

Науковий керівник: **ТОРПОІ ЙОСИП ЙОСИПОВИЧ**
(*PhD, доцент кафедри географії та туризму*)

Завідувач кафедри географії та туризму: **МОЛНАР ЙОСИП ЙОЖЕФОВИЧ**
(*кандидат географічних наук, доцент
кафедри географії та туризму*)

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2025 року
Протокол № _____ / 2025

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою ЗУІ
Протокол № „2” від „28” квітня 2024 р.
Ф-КДМ-3

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра географії та туризму

Кваліфікаційна робота
**АКТУАЛЬНИЙ СТАН ВИННОГО ТУРИЗМУ В МУКАЧІВСЬКОМУ
РАЙОНІ**

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студент IV-го курсу
ШИМОН РІХАРД ЮЛІЙОВИЧ

освітня програма: Туризм
спеціальність: 242 Туризм

Науковий керівник: **ТОРПОІ ЙОСИП ЙОСИПОВИЧ**
(PhD, доцент кафедри географії та туризму)
Рецензент: **ШАШ ЕНИКИ ЛЮДВИКІВНА**
(PhD, доцент кафедри географії та туризму)

Берегове
2025

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою ЗУІ
Протокол № „2” від „28” квітня 2024 р.
Ф-КДМ-3

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Földrajz és Turizmus Tanszék

A BORTURIZMUS AKTUÁLIS HELYZETE A MUNKÁCSI JÁRÁSBAN

Szakdolgozat

Készítette: SIMON RICHÁRD

IV. évfolyamos turizmus

szakos hallgató

Témavezető: TARPAI JÓZSEF

(PhD, a Földrajz és Turizmus Tanszék docense)

Recenzens: Sass Enikő

(PhD, a Földrajz és Turizmus Tanszék docense)

Beregszász – 2025

Зміст

Вступ.....	6
1. Презентування Мукачівського району.....	8
1.1.Розташування, фізико-географічних особливостей.....	8
1.2.Історико-культурні передумови виникнення виноградарства та виноробства на Закарпатті.....	9
1.3 Визначні місця Мукачівського району	11
2. Значення винного туризму – теоретичний погляд.....	18
2.1.Поняття та характеристика винного туризму.....	18
2.2.Роль винного туризму в економіці та розвитку села.....	18
2.3. Зміни в правовому регулюванні винного туризму в Україні.....	20
2.4. Тенденції винного туризму на міжнародному та внутрішньому рівнях.....	22
3. Стан винного туризму в Мукачівському районі	24
3.1. Постачальники послуг винного туризму: характеристики діяльності та інфраструктури, економічна роль.....	24
3.2. Характеристика послуг винного туризму Мукачівського району	26
3.2.1. Порівняльний аналіз діяльності виноробних заводів Шато Паук та MuhaWine.....	27
3.2.2. Підведення підсумків.....	36
4. Можливості розвитку винного туризму в Мукачівському районі	37
4.1. Компіляція ситуації з винним туризмом у Мукачівському районі за допомогою SWOT-аналізу.....	37
4.2. Перспективи розвитку винного туризму в Мукачівському районі	40
4.2.1. Основні проблеми розвитку винного туризму в Мукачівському районі	41
4.2.2. Роль місцевих громад та бізнесу в розвитку винного туризму.....	42

4.2.3. Можливі форми фінансування розвитку винного туризму: державні субсидії, міжнародні.....	42
Резюме.....	44
Список літератури.....	45
Додатки.....	48
Резюме.....	49
Список картини.....	50
Заява.....	51
Подякування.....	52

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	6
1. A Munkácsi járás bemutatása.....	8
1.1.Fekvés, természetföldrajzi sajátosságok.....	8
1.2.A szőlészet, borászat történelmi és kulturális háttere Kárpátalján.....	9
1.3.A Munkácsi járás látványosságai.....	11
2. A borturizmus jelentősége – elméleti kitekintés.....	18
2.1.A borturizmus fogalma és jellemzői	18
2.2.A borturizmus szerepe a gazdaságban és a vidékfejlesztésben.....	18
2.3. A borturizmushoz kapcsolódó jogi szabályozás változásai Ukrajnában	20
2.4.Borturisztikai trendek nemzetközi és hazai szinten.....	22
3. A borturizmus helyzete a Munkácsi járásban.....	24
3.1.A borturizmus szolgáltatói: tevékenységi és infrastrukturális adottságok, gazdasági szerep	24
3.2.A Munkácsi járás borturisztikai szolgáltatásainak jellemzése.....	26
3.2.1 A Chateau Pauk és MuhaWine borászat tevékenységeinek összehasonlító elemzése.....	27
3.2.2 Az eredmények összegzése.....	36
4. A borturizmus fejlesztési lehetőségei a Munkácsi járásban	37
4.1.A Munkácsi járás borturisztikai helyzetképének összeállítása SWOT-analízis segítségével	37
4.2.A borturizmus fejlesztési perspektívái a Munkácsi járásban.....	38
4.2.1.A borturizmus fejlesztésének főbb kihívásai a Munkácsi járásban	40
4.2.2.A helyi közösségek és vállalkozások szerepe a borturizmus fejlesztésében	41
4.2.3.A borturisztikai fejlesztések lehetséges finanszírozási formái: állami támogatások, nemzetközi források.....	42
Összegzés.....	44
Irodalomjegyzék.....	45
Mellékletek.....	48
Rezümé.....	49
Ábrák jegyzéke.....	50

Nyilatkozat.....	51
Köszönetnyilvánítás.....	52

Bevezetés

Évfolyammunkám témája „A borturizmus aktuális helyzete a Munkácsi járásban”.

A borturizmus napjainkban egyre nagyobb jelentőséggel bír, hiszen a borászatok és a turizmus találkozása nemcsak a helyi gazdaságot élénkíti, hanem kulturális és gasztronómiai élményeket is kínál a látogatók számára. A bor iránti érdeklődés világszerte növekszik, és egyre többen keresik az autentikus, helyi borélményeket, amelyek nemcsak a borkóstolásra, hanem a borászatok történetének, hagyományainak megismerésére is lehetőséget adnak.

A Munkácsi járás földrajzi adottságai, éghajlata és borászati hagyományai kiváló lehetőséget biztosítanak a borturizmus fejlődésére. A régió borai és szőlőtermesztési kultúrája évszázadokra nyúlik vissza, így a borászat nem csupán gazdasági tevékenység, hanem a helyi identitás és kulturális örökség szerves része is. Ennek ellenére a térség borturisztikai potenciálja még nem teljes mértékben kihasznált, és számos fejlesztési lehetőség áll előtte.

A jelen dolgozat célja, hogy részletesen feltárja és elemezze a Munkácsi járás borturizmusának aktuális helyzetét. A kutatás során különös figyelmet fordítok a helyi borászatokra, a turisztikai kínálatra, az infrastruktúrára. Emellett a borturizmus fejlődését befolyásoló tényezőket és az esetleges akadályokat is vizsgálom, valamint javaslatokat teszek a fejlesztési lehetőségekre.

Munkám során az alábbi primer és szekunder kutatási módszereket alkalmazom:

- szakirodalmi elemzés, dokumentum elemzés,
- statisztikai adatgyűjtés és elemzés,
- mélyinterjú,
- SWOT-analízis

Dolgozatom négy fő tartalmi egységre épül. Az első fejezet a Munkácsi járás általános bemutatását tartalmazza, különös tekintettel a térség földrajzi, társadalmi és gazdasági jellemzőire, valamint a borászati hagyományokra. A második fejezet elméleti alapot nyújt, bemutatva a borturizmus jelentőségét, szerepét a vidékfejlesztésben és a turizmus rendszerében. Ez a két fejezet szolgál a kutatási téma kontextusának megalapozására, tehát helyzetleíró jellegű.

A harmadik fejezetben kerül sor a primer kutatás bemutatására, amelyben két helyi borászat (Chateau Pauk és MuhaWine) tevékenységei, tapasztalatai és kihívásai kerülnek elemzésre. A negyedik fejezet a kutatás eredményeire épülő fejlesztési lehetőségeket vizs-

gálja, SWOT-analízissel és konkrét javaslatokkal. Ez a két fejezet képezi a dolgozat kutatási részének gerincét.

1. A Munkácsi járás bemutatása

1.1. Fekvés, természetföldrajzi sajátosságok

A Munkácsi járás Kárpátalja megye (1. ábra) középső részén helyezkedik el, Ukrajna nyugati szélén. A 2020-as közigazgatási reform során a járás területe jelentősen kibővült, jelenleg 2053 km²-t foglal magában. A járás központja Munkács városa (Lehoczky Intézet 2021).

1. ábra. Kárpátalja megye, 2020

forrás: <https://politika.ko.net.ua/?p=10813>

Domborzat: A Munkácsi járás változatos domborzattal rendelkezik. A síkvidéki területek mellett dombos és hegyvidéki részek is megtalálhatók, különösen a járás keleti részén, ahol a Kárpátok vonulatai húzódnak. Ezen adottságok kiváló lehetőséget nyújtanak a szőlőtermészet és borászat számára.

Éghajlat: A járás mérsékelt kontinentális éghajlatú, amelyet a hegyvidéki területeken hűvösebb és csapadékosabb időjárás jellemez, míg a síkvidéki részekben melegebb és szárazabb klíma uralkodik.

Vízrajz: A járás területén több folyó és patak található, amelyek közül a legjelentősebb a Latorca folyó. Ezek a vízfolyások fontos szerepet játszanak a mezőgazdaságban és a helyi ökoszisztémák fenntartásában.

Növényzet: A járás területén változatos növényzet található, a síkvidéki mezőgazdasági területektől a hegyvidéki erdőségekig. Egy 2023-as kutatás szerint a 2018 és 2022 közötti időszakban a zöldfelületi intenzitás csökkenése figyelhető meg, különösen az urbanizált területeken. Ez a változás összefüggésbe hozható a felszíni hőmérséklet emelkedésével,

amelyet az emberi tevékenységek, például az erdőirtások és a városok terjeszkedése okoznak.

A Munkácsi járás természeti adottságai sokszínűek, amelyek jelentős hatással vannak a helyi gazdaságra, különösen a mezőgazdaságra és a turizmusra (Berghauer 2014).

1.2. A szőlészet, borászat történelmi és kulturális háttere Kárpátalján

A Munkácsi járás szőlészete és borászata gazdag történelmi múltra tekint vissza, amely szorosan összefonódik a térség kulturális örökségével és gazdasági fejlődésével.

A honfoglalást követően a Kárpát-medencében a szőlőtermesztés és borkészítés fokozatosan fejlődött, különösen a kedvező éghajlati és talajadottságokkal rendelkező területeken. A középkorban a kolostorok és nemesi birtokok játszottak kulcsszerepet a szőlőművelés terjesztésében (<https://novzak.uz.ua/vinogradarstvo-i-vinorobstvo-na-zakarpatti-v-istorichnomu-rakursi/>).

A Kárpátalján folytatott szőlőművelésnek első írásosfeljegyzése 1247-ből ered. A szőlőművelés általánossá válásának direkt következménye volt az italmérés és a borfogyasztás elterjedése Kárpátalján. A folyamatos területi- és termésbővülés a kuruc-háborúig (1680) tartott. A kárpátaljai borkereskedést a XVIII. század közepétől lengyel zsidók ragadták magukhoz. Ezekben az években a leggyakoribb őshonos szőlőfajták a Kárpátaljai bortermő területeken a zöldboros, a furmint, a járdavány, a beregi rózsás, a fehér gohér, a vörös bakator.

Kárpátalján a bor készítéséhez szükséges megművelt szőlőtermő földek területének a száma 1867-ben 3554 ha, 1897-ben 1786 ha, 1910-ben 3554 ha volt. Ezek az adatok alapján láthatjuk a filoxéra járvány hatásait, majd az ezt követő intézkedések pozitív ráhatását a szőlőtermesztésre (Lehoczky 1881).

A pusztításról 1897-ben megjelent jelentés szerint Beregi megyében 79,3%, Ung megyében 44,6%, Ugocsa megyében pedig 36,2%. 1896. A törvény 5. §-a rendelkezik a szőlő újraterelítéséről, és a magyar borvidékek számára azokat a szőlőfajtákat ajánlja, amelyek a gyakorlat alapján a legjobb minőséget és a legmagasabb termést adják. Ezért Kárpátalján a fehérborkészítéshez használt szőlők közül pl. A Munkács-Nagyszőlősi borvidéken furmint, olaszrizling, szerémi zöld, erdő (fehér bakator), járdaványt, a bakatort, a hárslevelűt, a zöldszilvánt és a mézesfehéret; a Szerednye-vinnai borvidéken hárslevelű, furmint, Olaszrizling, Pardavani, Rajnai rizling. Érdekes módon a kékszőlő termesztése nem ajánlott Kárpátalján.

Az első aranykor 1920-ban a trianoni békével zárult le. Ennek eredményeként a régiót elcsatolták, és cseh fennhatóság alá került. Kovács (2007) kijelentette, hogy Beregszászi szőlőtermesztés az 1930-as években érte el a második csúcst.

1938. november 2-án az első bécsi döntést követően Kárpátalja ismét Magyar-

országához tartozik. Az 1938. évi XXXIV. törvény. A törvény a visszacsatolással kapcsolatos feladatokat határozza meg. A visszacsatolt területek erős érdeklődést váltottak ki a magyar emberekben, akik jelentős számú látogatást intéztek a régióba, hogy meglátogassák rég nem látott látványosságait és borvidégeit. Az 1940. május 6-án kelt 63.615/940. sz. rendelet értelmében a kárpátaljai bortermő területeket a felföldi borvidékhez és a szerednyei borvidékhez csatolták (Fedinec 2004).

A II. A második világháború lezárultával Kárpátalja a Szovjetunió fennhatósága alá került, és Ukrajna tagköztársaságának szerves részévé vált. Az 1960-as évek elején indultak meg azok a törekvések, amelyek Kárpátalja szőlészeti hagyományainak újjáélesztését tűzték ki célul. Ebben az időszakban egy lelkes kutatócsoport dolgozott azon, hogy a térség méltán híres beregszászi borainak receptjét felelevenítse, s köztük kiemelkedő szerepet játszott Almássy Kálmán, akinek munkássága mindenképpen elismerést érdemel. A szőlőtermesztés kiterjedése 1965-ben tetőzött, amikor a művelt terület nagysága elérte a 17 200 hektárt. A Kárpátaljai Szüret Barátság fesztiválként történő éves megszervezése egy további próbálkozás volt, amelynek azonban csekély sikerrel járt (Horváth 2000).

A nem megfelelő mezőgazdasági eljárások és a túlzott vegyszeres kezelés a talaj degradációjához és leromlásához vezetett. Az 1980-as évtized alkoholelles szabályozásai súlyosan érintették a szőlészetet, ami a bortermelő területek jelentős zsugorodásához és a szőlőtermesztés visszaeséséhez vezetett. A rendszerváltást követő időszakban fokozatosan megindult a fejlődés Kárpátalja szőlészeti és borászati ágazatában (Kovács 2009).

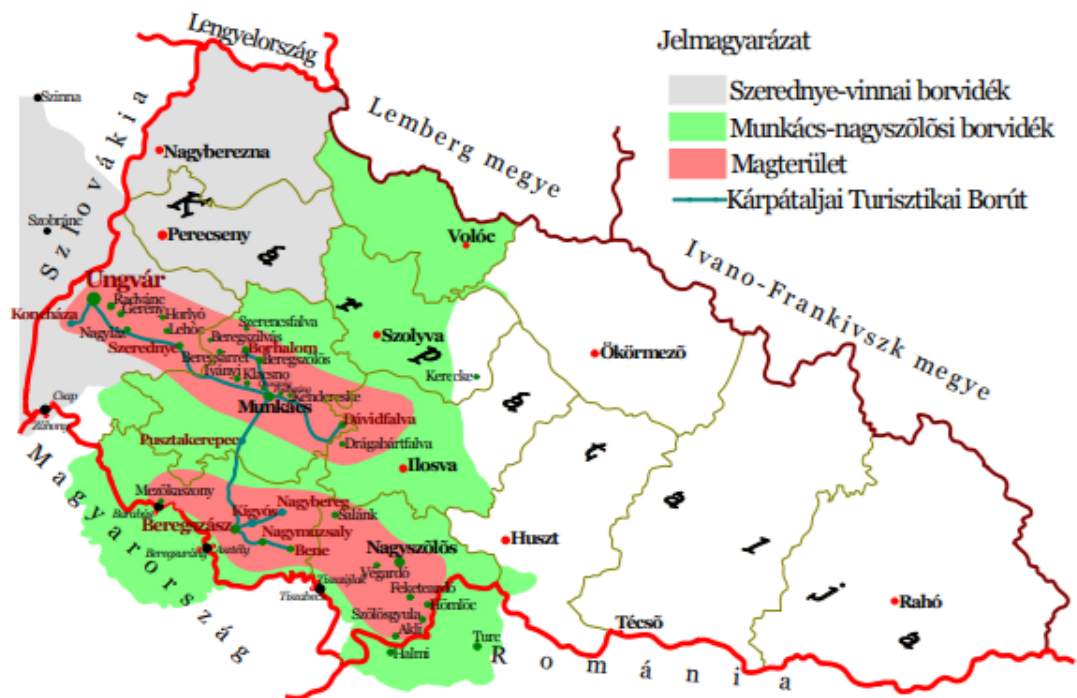
2000-től kezdve az alkoholos italok adóbevételének egy kisebb hányadát, pontosan 1%-át, a szőlő- és gyümölcsültetvények létesítésének támogatására különítik el. A Beregszászi Borvidék Egyesület az adott évben jött létre, és azóta 2001-től rendszeresen megszervezi a térség népszerű borünnepét, a Beregszászi Borfesztivált. A Beregvidéki múzeum Bortörténeti kiállítása 2002-ben kezdte meg működését. 2003-ban jött létre a Szent Vencel Borrend, míg a Kárpátaljai Szőlészek és Borászok Szövetsége 2007-ben kezdte meg működését. 2008-ban tizenkét borászati vállalkozás és kóstolóhely együttműködésével megalakult a Kárpátaljai Turisztikai Borútvonal, amely elsősorban az általuk kiemelt térségben halad keresztül. Az útvonal magában foglalja azokat a szőlőtermesztő településeket, amelyeket már 1897-ben is nyilvántartottak, és amelyek a mai Kárpátalja közigazgatási területéhez tartoznak (Boros 2007).

Munkács történelmileg a Tokaj-Hegyaljai borvidékhez kapcsolódott a történelmi Magyarország idején. A történelmi Tokaji borvidék határai a 18–19. században tágabban értelmezettek voltak, mint ma. A Hegyalja és környéke, így több Kárpátaljai terület is része

volt a borvidéki rendszernek. Munkács és környéke, bár nem a Tokaji borvidék szűken vett magterületéhez (pl. Tokaj, Tarcál, Sárospatak) tartozott, a borvidék kiterjesztett zónájába sorolódott, különösen a szőlőtermesztés és borkereskedelem révén. A Habsburg időkben és a dualizmus korában Kárpátalja több települése – például Munkács, Beregszász – szőlőtermesztési szempontból jelentős volt, és a borkereskedelmi útvonalak részét képezte.

A trianoni békeszerződés után ezek a területek elszakadtak Magyarországtól, így már nem tartoztak a magyarországi borvidékek közé, de a borászati hagyományok tovább éltek a kárpátaljai magyarság körében is. (Erhardt, Salamin 2022)

Bár összesített hivatalos adat nem elérhető ezen a téren, de gyűjtőmunkám alapján végzett számításaim szerint Kárpátalja területén jelenleg legalább 20 hivatalosan bejegyzett, működési engedéllyel (licenccel) rendelkező borászat található, amelyek közül négy a Munkácsi járásban végzi tevékenységét. Ez a szám jól tükrözi a térség szerepét Kárpátalja bortermelésében, ugyanakkor rámutat a fejlesztési lehetőségekre is a járás borturisztikai potenciáljának további kiaknázása érdekében. Manapság már a Munkácsi járást ami a kiegészült Szolyvai és a Valóci járással Az Ukrajnában végbement közigazgatási reform következtében a Munkácsi járáshoz tartozik a korábbi Szolyvai és Valóci járás területe is. A munkácsi járási borászatok szintén képviseltetik magukat a 2008-ban létrehozott Kárpátaljai Turisztikai Borúton (2. ábra).

2. ábra. Kárpátaljai turisztikai borút

forrás: (Sass 2016)

1.3.A Munkácsi járás látványosságai

A Munkácsi járás rendkívül gazdag és sokszínű turisztikai látnivalókkal rendelkezik, amelyek közül kiemelkednek az épített örökség értékei. A térség legismertebb nevezetessége a munkácsi vár, amely a történelmi jelentősége mellett különleges látványossággént is szolgál. Emellett a környék több településén találhatók megőrzött templomok, kúriák, kastélyok és más kulturális örökségek, melyek hozzájárulnak a térség egyedi arculatához. Bár a járásban működő pincészetek önmagukban kisebb turisztikai vonzerővel bírnak, az élmény akkor válik igazán teljessé, ha a borkóstolás lehetőségét a környező történelmi és kulturális attrakciók felfedezésével együtt kínálják. A borturizmus tehát akkor lehet igazán sikeres a régióban, ha a borászati élményeket komplex, élményalapú turisztikai kínálattá bővítik, kihasználva a térség sokrétű látnivalóit.

Munkácsi Vár

Kárpátalja történelmi emlékei közül kétségkívül kiemelkedik a régió egyik legikonikusabb és leglátogatottabb műemléke, a munkácsi vár (3. ábra), amely méltán viseli a „vidék legnevezetesebb vára” címet. Bár Kárpátalja területén számos erődítmény és középkori várrom található, mégis a Munkácson magasodó erődítmény az, amely történelmi jelentőségében, építészeti értékeiben és kulturális örökségében is messze kimagaslik a többiek közül. Ez a több évszázadon át stratégiai jelentőségű, ostromokat kiálló és többször gazdát cserélő vár nem csupán a térség politikai és katonai életének volt meghatározó színtere, hanem máig az egyik legfontosabb turisztikai vonzereje is Kárpátaljának.

A vár eredetének pontos körülményei nem ismertek, azonban a régészeti kutatások alapján valószínűsíthető, hogy a térség már az őskor óta lakott volt. A leletek tanúsága szerint a neolitikum idején emberi települések nyomai fedezhetők fel a környéken, a bronz- és vaskorban pedig már valószínűleg földvár állt azon a hegyfokon, ahol később a kőből épült munkácsi vár is megépült. Ez arra enged következtetni, hogy a helyszín földrajzi adottságai miatt már a korai időkben is kiválóan alkalmas volt katonai védekezésre és stratégiai célok szolgálatára.

A vár története során számos megpróbáltatáson ment keresztül, hiszen rendszeres ostromok, tulajdonosváltások és politikai harcok jellemezték évszázadokon át. Az erődítmény különösen jelentős szerepet töltött be a 15. és 17. század között, amikor is a magyar történelem meghatározó személyei birtokolták. 1395-től kezdődően többek között Korjatovics Tódor, Hunyadi János, Mátyás király, majd annak fia, Corvin János is a tulajdonosai közé tartozott. 1537-ben I. Miksa német-római császár zálogba adta a várat Mágocsy Gáspárnak. Ezt követően a vár újabb urai között szerepelt II. Lajos magyar király, Báthory István erdélyi feje-

delem, majd I. Rákóczi György, akinek halála után felesége, a befolyásos és művelt Lórántffy Zsuzsanna gondozta a birtokot. Az ő halálát követően fiuk, II. Rákóczi György örökölte a várat, majd az 1680-as években fia, I. Rákóczi Ferenc lett az új várúr.

I. Rákóczi Ferenc korai halála után özvegye, Zrínyi Ilona maradt egyedül két gyermekével, Ferenc fiával és Julianna lányával. A vár sorsának irányítása e bátor asszony vállára nehezedett, aki nemcsak a család, hanem a vár védelmét is magára vállalta. 1682-ben Zrínyi Ilona a vár falai között házasságot kötött Thököly Imrével, a kor egyik legismertebb kuruc vezetőjével, aki a török szövetségeseiként Bécs ellen is hadjáratot vezetett. A szultán bizalmát elvesztve Thököly fogságba esett, és ezalatt az osztrák csapatok ostrom alá vették a munkácsi várat. 1685 novemberében Caprara tábornok felszólította Zrínyi Ilonát a megadásra, ő azonban hősiesen ellenállt. Bátorsága és kitartása a magyar történelem egyik legszebb példájává vált, ám az ostrom hosszú hónapjai végül mégis a vár feladásához vezettek. 1688-ban I. Lipót császár katonái bevették a várat, Zrínyi Ilonát pedig Bécsbe hurcolták, ahol kolostori fogságban tartották.

A kuruc szabadságharc idején, 1704-ben a vár ismét főszerepet kapott, amikor II. Rákóczi Ferenc sikeres ostromot követően visszafoglalta azt. Innentől kezdve Munkács vára a szabadságharc egyik legfontosabb központjává vált. A felkelés bukása után, 1711-ben a kuruc védők kénytelenek voltak megadni magukat, amit az osztrák hatalom véres megtorlása követett. A szabadságharc leverését követően a munkácsi vár elvesztette katonai-stratégiai szerepét, s ettől kezdve fokozatosan más funkciókat kapott. Egy ideig hadiszertárként működött, később pedig börtönként szolgált, melyben politikai foglyokat is őriztek.

Az erődítmény falai a 19. században is tanúi voltak jelentős eseményeknek. 1805-ben, amikor Napóleon seregei fenyegették Magyarországot, ide menekítették a magyar Szent Koronát, amely 88 napig volt elrejtve a vár egyik biztonságos termében. 1834-ben tűzvész sújtotta a várat, amelynek következtében a várkápolna teljes berendezése elpusztult, s a tetőszerkezetet zsindely helyett cserépre kellett cserélni. 1848 márciusában, a forradalom és szabadságharc idején a vár kazamatáit megnyitották, és a rabokat szabadon engedték, ezzel is jelezve az új korszak kezdetét.

A dicsőséges, ám hányattatott múlt súlyos nyomokat hagyott az építményen. A munkácsi vár az évszázadok során jelentős mértékben leromlott, falai megrongálódtak, épületei részben elpusztultak. Komolyabb restaurálási munkálatokra csak a 20. század végén került sor, amikor is megkezdődött a vár fokozatos helyreállítása és turisztikai célú fejlesztése. Napjainkban a felújított épületkomplexum Kárpátalja egyik legfőbb kulturális és idegenforgalmi célpontja, amely évente látogatók tízezreit vonzza.

A vár falait, akárcsak Kárpátalja más jelentős történelmi emlékhelyeit, számos legenda és néphagyomány övezi. Ezen szóbeszédnek többsége a vár nevének eredetéhez, illetve a híres hősnő, Zrínyi Ilona tetteihez kapcsolódik. Ezek a történetek nemcsak a vár történelmi jelentőségét erősítik, hanem különleges atmoszférát is kölcsönöznek az építménynek, így emelve turisztikai értékét és vonzerejét. (<https://karpatalja.ma/sorozatok/legendak-karpataljan/legendak-karpataljan-mit-rejt-munkacs-varanak-kutja/>)

3. ábra A munkácsi vár

forrás: <https://karpatalja.ma/karpatalja/szines/tobb-mint-1-millioan-latogattak-el-a-munkacsi-varba-5-ev-alatt/>

Schönborn-kastély

Kárpátalja varázslatos tájai számos természeti és történelmi értéket rejtene, amelyek nemcsak a térség kulturális gazdagságát bizonyítják, hanem az ember és természet közötti sajátos kapcsolatot is. E páratlan régiót a természet bőkezűen megáldotta – gyönyörű hegyvonulatokkal, kristálytisza forrásokkal, dús erdőségekkel és termékeny völgyekkel. Sajnos az emberi felelőtlenség és gondatlanság gyakran veszélyezteti ezeket a természeti kincseket, amint azt a Kárpátok egyes területein tapasztalható környezetszennyezés is mutatja. Mindezek ellenére még ma is találni olyan helyeket, ahol az ember nem rombolóként, hanem alkotóként jelenik meg – ilyen értékes és maradandó mű az egyedülálló beregvári Schönborn-kastély is.

A Beregvár nevű település, mely a Latorca völgyének egyik eldugott, mesébe illő zugában fekszik, egyike azoknak a helyeknek, amelyek különleges hangulattal, történelmi mélységgel és építészeti eleganciával gazdagítják a régió arculatát. A Munkácstól mintegy húsz kilométerre található kastély a környék legszebb és legimpozánsabb kastélyaként tartják számon, nem véletlenül. Elhelyezkedése, méretei és építészeti megjelenése alapján egy igazi,

mesebeli építmény képét idézi: nem túlzás azt mondani, hogy a látogatóban szinte az az érzés támad, bármelyik pillanatban kiléphet az ajtón egy hercegnő vagy lovag.

Az épület a XIX. század végén, pontosabban 1890 és 1895 között épült a Schönborn grófi család megrendelésére, egy korábbi, XVIII. századi uradalmi épület helyén. A kastély tervezője Zuilbrandt Gregersohn volt, aki az angol Tudor-stílus jegyében álmodta meg az épületet. Az épület felépítésében szimbolikus elemek is megfigyelhetők: 365 ablaka az év napjainak számát, 52 helyisége az év heteit, míg 12 bejárata az esztendő hónapjait hivatott szimbolizálni – ezek alapján feltételezhető, hogy a kastély tervezését az égitestek mozgása és az idő körforgása ihlette.

Az épület lenyűgöző hatását csak tovább fokozza a körülötte elterülő, mintegy 50 hektáros park, amely számos ritka növényfajnak, több száz éves fáknak és egy különleges mesterséges tónak is otthont ad. Ez a tó nemcsak vizuálisan nyújt különleges látványt, hanem formájában is figyelemre méltó, ugyanis az Osztrák–Magyar Monarchia térképének körvonalait idézi. A parkban több kisebb-nagyobb forrás is található, ezek közül a legismertebb az úgynevezett „Örök Fiatalság forrása”, amelyhez számos monda és népi hiedelem kapcsolódik.

A kastélyhoz több legenda is kötődik, amelyek csak tovább mélyítik a hely varázsát és titokzatosságát. Az egyik legismertebb történet egy szomorú szerelmi eseményt mesél el, amely szerint az egyik Schönborn gróf fiatal felesége, akit a gróf mély szerelemmel szeretett, hűtlenséggel válaszolt férje érzéseire. A történet szerint a gróf vadászatra indult vendégeivel, ám egyikük betegsége hivatkozva visszamaradt, csakúgy, mint a grófné, aki fejfájásra panaszkodott. A vadásztársaság azonban hamarabb hazatért a vártnál a rossz idő miatt, s a gróf feleségét az egyik vendég szobájában találta. A legenda szerint éppen délután négy órát ütött a kastély toronyórája, amikor a gróf rábukkant a párra – az óra állása pedig hosszú időn keresztül változatlan maradt, mintha megfagyott volna az idő az árulás pillanatában.

A történet befejezése többféleképpen él a köztudatban. Egyesek szerint a megálázott férj haragjában megölte a házasságtörő párt, míg más változat szerint oly mélyen szeretete még mindig a feleségét, hogy nagyvonalúan megengedte neki, hogy szerelmével együtt maradjon, sőt a kastélyt is ráhagyta. A legenda szerint a nő végül megbánta döntését, vissza akart térni a grófhhoz, aki azonban már nem bocsátott meg neki. A fájdalomtól összetört asszony végül egy emeleti ablakból vetette ki magát, és életét vesztette. Bármelyik verziót is fogadjuk el, a történet vége tragikus, s ma már csupán a kastély csendes falai őrzik e múltbéli események titkát.

Egy érdekesség, amely talán a legendát is hitelesebbé teszi: a kastély tornyán található óraszerkezet számlapján a 11-es szám közelében egy kis ablak figyelhető meg, ame-

lyen keresztül valaha az óra karbantartását végezték. Éppen ebből az ablakból volt a legnehezebb hozzáférni a 4-es számhoz – a legenda szerint pont ez az a szám, amely akkor délutánra emlékeztet, amikor a történet szerint a gróf rajtakapta a feleségét.

Ma a kastély új szerepkört tölt be: szanatóriumként funkcionál, de emellett fontos turisztikai célpont is, amely évről évre egyre több látogatót vonz nemcsak Kárpátaljáról, hanem a szomszédos országokból is. A beregvári Schönborn-kastély tehát nem csupán építészeti és természeti érték, hanem a térség történelmének, kultúrájának és legendavilágának is fontos szimbóluma. (<https://karpatalja.ma/sorozatok/legendak-karpataljan/legendak-karpataljan-a-beregvári-schonborn-kastely/>)

4. ábra. A Schönborn-kastély

forrás: https://www.facebook.com/178803562238471/photos/994782233973929/?_rdr

A Beregszentmiklósi Várkastély

December 14-én Luxemburgi Zsigmond király engedélyt adott Perényi Imre pohárnokmesternek, hogy a szentmiklósi birtokán erődítményt építtessen.

A jelenlegi kastély alapjait valószínűleg a 16. század végén Telegdi Mihály és fiai, Pál és János fektették le, akik 1583-ban kaptak engedélyt az építkezés folytatására. Az építkezés 1596-ra fejeződhetett be, ekkor nyerte el a kastély mai formáját.

A kastély több jelentős történelmi személyiséghez is kapcsolódik. A hagyomány szerint itt találkozott először Zrínyi Ilona és Thököly Imre, valamint II. Rákóczi Ferenc is gyakran megfordult a kastélyban, sőt, száműzetése előtti utolsó éjszakáját is itt töltötte.

A Beregszentmiklósi várkastély (5. ábra) U alakú alaprajzzal rendelkezik, amely a késő reneszánsz kastélyokra jellemző. Az épület sarkain kerek és sokszögű tornyok emelkednek, amelyek védelmi célokat szolgáltak. A homlokzatok dísztelenek, simák, az abla-

kokat faragott kőkeretek szegélyezik. A termek boltozottak, az eresz alatt lőrések találhatók. A kastély védelmét kelet felől a Latorca folyó, a többi oldalról pedig palánk és árok biztosította.

1729-ben a kastély a Schönborn család tulajdonába került, akik sörházzá alakították át az épületet. A Habsburg uralom idején börtönként és kaszányaként is használták. A szovjet időszakban a kastély katonai raktárként szolgált, majd a községi tanács ülésezett falai között. Ez idő alatt az épület jelentős károkat szenvedett, többek között a tetőszerkezet beomlott, és az értékes díszítések eltűntek.

2001-ben Bartos József munkácsi festőművész hosszú távú bérleti szerződést kötött az ukrán állammal, és megkezdte a kastély felújítását. A munkálatok során sikerült helyreállítani a tetőszerkezetet, valamint az alsó szinten az ajtókat és ablakokat. 2008-ban megnyílt a Szentmiklósi Történelmi Múzeum, amely korabeli használati tárgyakat, könyveket, ruházatot és festményeket mutat be.

A kastélyban évente megrendezésre kerül az Ezüst Táltos középkori fesztivál, amely a középkori hagyományokat és kultúrát eleveníti fel. Emellett a kastély számos más kulturális rendezvénynek is otthont ad, amelyek hozzájárulnak a helyi közösség kulturális életének gazdagításához. (https://cbc-artspace.com/locations/beregszentmiklosi-varkastely-zamok-sent-miklosh-chinadi%D1%97vskij/?utm_source)

5. ábra. A beregszentmiklósi várkastély

forrás: https://cbc-artspace.com/locations/beregszentmiklosi-varkastely-zamok-sent-miklosh-chinadi%D1%97vskij/?utm_source

2. A borturizmus jelentősége – elméleti kitekintés

2.1. A borturizmus fogalma és jellemzői

A borturizmus olyan utazási forma, amelyet a borok kóstolása, fogyasztása, valamint a borkészítés megismerése iránti érdeklődés ösztönöz. Ez a turizmuság igen sokoldalú, magába foglalja a pincelátogatásokat, borkóstolókat, szüreti programokat és borfesztiválokat is. A különböző típusok közül sok közvetlenül, vagy közvetett módon a borok ízleléséhez kapcsolódik. A gasztronómiai élmények szempontjából a bor különösen fontos szerepet tölt be, hiszen egy ízletes étel élményét egy hozzáillő, kiváló bor még teljesebbé teszi (Várhegyi, 2013).

A bor nemcsak a kisebb települések és helyi pincészetek, hanem az egész borvidék, sőt akár az egész ország megítélésében is jelentős szerepet játszhat. Azok az élmények, amelyeket egy borkóstoló során szerzünk, hozzájárulnak ahhoz a képhez, amelyet az adott helyszínről kialakítunk. Egy jól sikerült borkóstoló növelheti a látogatók kedvét a térség további felfedezésére, más helyi látványosságok és termékek megismerésére is ösztönözhet. Így a bor és a hozzá kapcsolódó turisztikai élmények a település, a borvidék, sőt az egész régió vagy ország jelképévé, fontos imázsszformáló tényezővé válhatnak (Párdányi 2007).

A borturizmus a turizmus egy különleges ága, amely elsősorban nem a tömegek igényeit, hanem az egyedi élményeket kereső látogatók elvárásait kívánja kielégíteni. Ebben az ágazatban a bortermelők és az idegenforgalomban érdekelt vállalkozások egyszerre szolgálják ki a turisták igényeit. A borvidékekre érkező vendégek különféle alap- és kiegészítő programokon vehetnek részt: az alapvető programok közé tartozik például a borkóstolás, míg a kiegészítő programok között szerepelhet a városnézés, a természetjárás, valamint a helyi hagyományok, népszokások megismerése. A borturizmusban ugyanúgy érvényesülnek a turisztikai termékekre jellemző sajátosságok, mint például:

- megfoghatatlan, az utazás után többnyire csak az emlékek maradnak, kézzelfogható emlék lehet még viszont az is, ha a turista megvásárolja és hazaviheti a bort, ezáltal a későbbiekben felidézheti a látogatás élményét/hangulatát;
 - a minőségellenőrzése erősen szubjektív;
 - ez egy nem raktározható szolgáltatás, a vendégek nélkül eltelt napokat már nem lehet eladni;
- (Párdányi 2007).

2.2. A borturizmus szerepe a gazdaságban és a vidékfejlesztésben

A borturizmus a vidéki térségek egyik legdinamikusabban fejlődő ágazata, amely jelentős gazdasági és társadalmi potenciállal bír. Hozzájárul a helyi munkahelyteremtéshez, a kistermelők jövedelmének növeléséhez, valamint a hagyományos szőlészeti és borá-

szati kultúra fenntartásához. A borutak kialakítása és népszerűsítése ösztönzi a vidéki infrastruktúra fejlesztését, miközben erősíti a régió turisztikai vonzerejét is. A fenntartható borturizmus emellett elősegíti a környezetkímélő gazdálkodást, és lehetőséget ad arra, hogy a helyi közösségek identitásukat a borhoz kötődő hagyományokon keresztül erősítsék (Milićević 2024).

Noha a bort a hagyományos bortermelő országokban ma is gyakran klasszikus eljárásokkal készítik, a gazdasági nyomás sok esetben a tradíciók háttérbe szorulásához vezethet. A piac, különösen a kereskedelmi láncokon keresztül elérhető szegmensek, gyakran csak bizonyos típusú vagy stílusú borokat keresnek, így a termelők kénytelenek ezekhez igazodni még akkor is, ha ez ellentmond saját szakmai hitvallásuknak vagy a helyi hagyományoknak. További kihívást jelent a költséghatékonyságra való törekvés: a profit érdekében sokszor a tradicionális módszerek helyett olcsóbb technológiákat alkalmaznak. Ugyanakkor azok a turisták, akik a borturizmus révén látogatnak el egy-egy borvidékre, éppen az egyedi, helyi borfajtákat és az autentikus, hagyományos készítési módokat keresik. Éppen ezért a borturizmus kulcsszerepet játszik a borászati hagyományok és az őshonos szőlőfajták fennmaradásában. (Várhelyi 2013).

A borturizmus egyik előnye, hogy támogatja a borászati kínálat sokszínűségét, valamint a borok és a hozzájuk kapcsolódó tájegységek turisztikai értelmezését. Mivel az egyes borfajták különböző térségekhez kötődnek, a borvidékek sajátos arculatot képviselnek. Magyarországon a borvidékek többsége viszonylag kis kiterjedésű és jól körülhatárolható, ezért a látogatók számára is könnyen felismerhetők – például Villány, Eger vagy Tokaj neve szinte mindenki számára ismert. Ez a földrajzi koncentráció elősegíti a borutak kialakítását és turisztikai szervezhetőségét is. Noha Magyarország borturisztikai kínálata jellemzően a vörös- és fehérborokra épül, Tokaj egyedi borai révén különleges pozíciót foglal el, amelyet az is erősít, hogy a térség az UNESCO világörökségi listáján is szerepel (Várhelyi 2013).

A borturizmus jelentős szerepet játszik a gazdaság és a vidékfejlesztés számára, különösen a borászat szoros összefonódása révén a helyi gazdaságokkal. A borászat nem csupán a bor készítésére korlátozódik, hanem komplex iparági láncot alkot, amelybe a szőlőtermesztés, borfeldolgozás, borászatok működése és az ezzel kapcsolatos szolgáltatások tartoznak. A borturizmus segít megteremteni a gazdasági növekedés lehetőségét vidéki területeken, mivel munkahelyeket teremt, támogatja a helyi termékek piacra kerülését, és növeli az idegenforgalom bevételeit. Ezen kívül a borturizmus hatékony eszközként szolgálhat a fenntarthatóság előmozdításában, mivel a helyi borászatok gyakran fenntartható mezőgazdasági módszereket alkalmaznak, és hangsúlyozzák a helyi örökség és tradíciók megőrzését.

A borturizmus a falusi turizmussal való ötvözése új minőségi változásokat hozhat a vidéki térségek számára. A vidéki turizmus és borturizmus kombinációja lehetőséget ad arra, hogy a látogatók ne csupán a borászatokat fedezzék fel, hanem a helyi kultúrát, hagyományokat és tájat is. Ez segíthet a helyi közösségek számára, hogy javítsák infrastruktúrájukat, fejlesszék szolgáltatásaikat, miközben fenntartják a természeti környezetet. Az ilyen típusú turizmus emellett elősegíti a minőségi borok és helyi termékek iránti kereslet növekedését, ami hosszú távon javíthatja a helyi gazdaságot és növelheti a helyi termelők versenyképességét.

A fenntarthatóság szempontjából a borturizmus kulcsszerepet játszhat, mivel ösztönözheti a helyi közösségeket arra, hogy környezetbarát technológiákat és fenntartható termelési gyakorlatokat alkalmazzanak. A fenntartható borturizmus segít abban, hogy megőrizzük a táj természeti és kulturális értékeit, miközben hozzájárul a gazdasági növekedéshez és a közösségi jóléthez (Milićević 2024).

2.3. A borturizmushoz kapcsolódó jogi szabályozás változásai Ukrajnában

Kárpátalján a kézműves termékek közül kiemelkedő jelentőséggel bírnak az alkoholtartalmú italok – elsősorban a borok –, de egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek a kézműves sörök és gyümölcspárlatok is. A jogi szabályozás terén jelenleg a borászok helyzete a legkedvezőbb. 2016-ban eltörölték a kis borászatok számára előírt, korábban évi 500 000 hrivnyás nagykereskedelmi engedélyt, majd 2018-ban életbe lépett egy új törvénycsomag, amely kifejezetten a kézműves borászatok működését támogatja. Ez lehetővé teszi, hogy azok a termelők, akik kizárólag saját termesztésű szőlőből, alkohol hozzáadása nélkül, legfeljebb évi 10 000 dekaliter mennyiségben állítanak elő bort, legálisan értékesítsék termékeiket. A szabályozás egyszerűsítette az engedélyek megszerzését is.

Ennek ellenére a jogszabályi könnyítések nem hoztak érezhető áttörést a kistermelői szektorban. Továbbra is sokan működnek illegálisan, mivel így elkerülhetik a hivatalos működéssel járó terheket: a kötelező minőségellenőrzést, az összetett könyvelési rendszert, valamint a különböző adók és járulékok fizetését. Mindez visszatartja a termelőket a legalizációtól, még akkor is, ha a szabályozás már jóval rugalmasabb, mint korábban (Berghauer 2020).

A borturizmushoz kapcsolódó jogi szabályozás Ukrajnában az elmúlt években jelentős átalakuláson ment keresztül, különösen az Európai Unióhoz való közeledés és a fenntartható vidékfejlesztés jegyében. Ezek a változások nemcsak a borászat és a borturizmus fejlődését segítik elő, hanem hozzájárulnak a vidéki területek gazdasági megerősödéséhez és a nemzeti identitás megőrzéséhez is.

Ukrajna bortermelő hagyományai évszázadokra nyúlnak vissza, különösen a Fekete-tenger térségében, ahol a szőlőtermesztés és a borkészítés jelentős kulturális és gazdasági szerepet tölt be. Az ország EU-csatlakozási törekvései és a fenntartható vidékfejlesztés iránti elkötelezettsége új lendületet adott a borászat és a borturizmus szabályozásának korszerűsítéséhez.

A borturizmus, mint speciális turisztikai forma, nemcsak a helyi gazdaság élénkítését szolgálja, hanem hozzájárul a kulturális örökség megőrzéséhez és a vidéki közösségek megerősítéséhez is. Ennek érdekében Ukrajna számos jogi reformot hajtott végre, amelyek célja a borászat és a borturizmus szektorának versenyképessé tétele, valamint az EU-s szabványokkal való harmonizáció.

2024. május 25-én a Verhovna Rada Agrár- és Földpolitikai Bizottsága kihelyezett kerekasztal-beszélgetést szervezett az SHABO Borkultúra Központban, amelynek központi témája az ukrán szőlészet és borászat jogszabályi szabályozásának időszerű kérdései voltak, különös tekintettel az európai uniós integráció folyamatára. (<https://www.rada.gov.ua/en/news/News/250122.html> 2025.04.29).

A Verhovna Rada Agrár- és Földpolitikai Bizottságának elnöke hangsúlyozta a bizottság aktív részvételét a 9139. számú törvénytervezet kidolgozásában, amely a szőlőtermesztésről és szőlészeti termékekről szól. Kiemelte, hogy a törvénytervezet második olvasatra való előkészítése során az Európai Unióban hatályba lépett a 2024/1143 számú rendelet, amely módosította a borok, szeszes italok és mezőgazdasági termékek földrajzi jelzéseire vonatkozó szabályozást, valamint hatályon kívül helyezte a korábbi 1151/2012 számú rendeletet. A bizottság ezért dolgozik a törvénytervezet megfelelő módosításain, hogy biztosítsa annak összhangját az uniós jogszabályokkal.

A 2024/1143 számú rendelet célja, hogy egyszerűsítse és egységesítse a földrajzi jelzések regisztrációs eljárásait az EU-ban, különös tekintettel a borokra, szeszes italokra és mezőgazdasági termékekre. Ez a rendelet módosítja a korábbi 1308/2013, 2019/787 és 2019/1753 számú rendeleteket, és hatályon kívül helyezi az 1151/2012 számú rendeletet. (eur-lex.europa.eu 2025.04.29)

A 1308/2013 számú rendelet létrehozta a mezőgazdasági termékek közös piacszervezését, beleértve a bort is. A 2019/787 számú rendelet a szeszes italok földrajzi jelzéseinek meghatározására és címkézésére vonatkozó szabályokat tartalmazza. A 2019/1753 számú rendelet pedig a Lisszaboni Megállapodás Genfi Aktusának végrehajtására vonatkozik az EU-ban.

Az ukrán parlament, a Verhovna Rada végső olvasatban 2024. augusztus 22-én

elfogadta a hazai szőlészet és borászat fejlesztését támogató törvényt – számolt be róla az ukrán média Tarasz Viszockij megbízott agrárpolitikai és élelmezésügyi miniszterre hivatkozva.

Viszockij közösségi médiás bejegyzése szerint 311 képviselő szavazott a törvény mellett (az elfogadáshoz legalább 226 szavazatra van szükség).

A „Szőlőről és szőlészeti termékekről szóló törvény” célja az európai uniós szabályozások végrehajtása a szőlészet és borászat, az enológiai gyakorlatok, a boralapú termékek előállítása, valamint a borok földrajzi jelzéseinek használata és védelme terén. A törvénytervezetet 2024. március 22-én nyújtották be a Verhovna Radához.

A törvény létrehozza az egységes állami információs rendszert, a Szőlészet és Borászat Nyilvántartást, amely adatokat tartalmaz a szőlőtermelőről, borászati termékekről, szőlőültetvényekről, kötelező nyilatkozatokról, valamint más, a törvény által előírt információkról. Ez az adminisztratív hatékonyság növelését és az ágazat állami támogatásának biztosítását célozza.

A dokumentum olyan előírásokat vezet be, amelyek a bor, borászati termékek, illetve földrajzi jelzéssel ellátott boralapú termékek előállítására és forgalmazására vonatkoznak, összhangban az EU gyakorlataival. Különösen tilos az ukrán bor külföldivel történő keverése, vagy bármilyen, Ukrajnán kívül előállított bor keverése.

A törvény lehetőséget ad az állami támogatásra, és meghatározza a szőlészeti és borászati ellenőrzések elvét, az ellenőrző intézményeket és azok hatáskörét is.

A helyi gazdaságok egyre fontosabbá válnak, különösen a vidéki térségekben, ahol a helyben előállított termékek és szolgáltatások segíthetnek a gazdasági problémák enyhítésében. Ezek a termékek erősítik a térség identitását, előmozdítják a közösségi összetartozást, és növelik a turisztikai vonzerőt is.

Ukrajnában a „falusi magángazdálkodásról” szóló törvény szabályozza a legkisebb helyi termelők, például a kiskgazdák tevékenységét. Ez a jogszabály lehetővé teszi, hogy a természetes személyek – akár családtagjaikkal közösen – jogi személy alapítása nélkül folytassanak mezőgazdasági tevékenységet. A törvény értelmében ezek a gazdálkodók legfeljebb 2 hektáros földterülettel rendelkezhetnek, és joguk van a megtermelt fölösleg értékesítésére, valamint a gazdaság vagyonával szolgáltatásokat is nyújthatnak, például falusi turizmus keretében. Bár a tevékenység nem minősül vállalkozásnak, a gazdálkodóknak meg kell felelniük az érvényes minőségi, egészségügyi és környezetvédelmi előírásoknak.

Ukrajnában a nagyobb volumenű mezőgazdasági termelést a farmergazdaságok végzik, amelyek kulcsszerepet játszanak a helyi termékek előállításában. Tevékenységüket külön törvény szabályozza, amely szerint a farmergazdaság olyan vállalkozási forma, amely ter-

mésztes vagy jogi személyként kerül bejegyzésre, és célja a jövedelemszerzés a saját vagy bérelt földterületen végzett mezőgazdasági termelés, feldolgozás és értékesítés révén. Egy farmgazdaságot egyetlen személy vagy egy család tagjai is alapíthatják, határozta ezt meg az Ukrán állam 2003-ban.

Ezek a gazdaságok önállóan dönthetnek tevékenységük irányáról, szakosodásukról, partnereikről, és kötelesek betartani a jogszabályban előírt környezetvédelmi és állategészségügyi normákat. A farmgazdaságok sokszínű termelési profilja és rugalmas működése miatt kiemelt szerepet töltenek be a helyi mezőgazdasági kínálat és gazdaság erősítésében (Berghauer 2020).

A jogszabály módosításai nemcsak a bortermelés színvonalát kívánják javítani, hanem hozzájárulnak a vidékfejlesztéshez és a fenntartható gazdasági növekedéshez is, különösen a borturizmusra támaszkodó régiókban.

2.4. Borturisztikai trendek nemzetközi és hazai szinten

A borturizmus világszerte egyre jelentősebb szerepet tölt be a turizmuson belül, különösen a fenntartható, élményalapú és vidéki turizmus iránti kereslet növekedése miatt. Nemzetközi szinten a látogatók egyre gyakrabban keresnek autentikus, helyi élményeket, amelyeket a borászatok, pincelátogatások, kóstolók és borfesztiválok képesek kínálni. A borutak kialakítása és népszerűsítése számos országban – például Spanyolországban, Olaszországban, Portugáliában vagy Franciaországban – már hosszú ideje a turisztikai fejlesztések középpontjában áll (Vázquez Vicente 2023).

Európában a borvidékekhez kapcsolódó turizmus gyakran összefonódik más tematikus turisztikai formákkal is, mint a gasztronómiai, kulturális vagy történelmi turizmus. Az ilyen integrált kínálat hozzájárul a régiók fenntartható gazdasági fejlődéséhez, munkahelyteremtéshez, valamint a hagyományos szőlőfajták és borászati technikák megőrzéséhez (Milićević 2024).

Kárpátalján, különösen a Munkácsi járásban, a borturizmus fejlődése még gyerekcipőben jár, ugyanakkor nagy potenciált rejt magában. A régió kedvező természeti adottságokkal, sok évszázados borkultúrával és határon átnyúló kapcsolatokkal rendelkezik. A borászatok száma növekszik, a turisztikai kínálat pedig fokozatosan bővül, például tematikus borfesztiválok, nyitott pincenapok, borkóstolók, illetve helyi gasztronómiával kombinált túrák formájában. Az infrastruktúra és a turisztikai marketing fejlesztése kulcsfontosságú a régió versenyképességének növelésében, különösen az ukrajnai jogharmonizációs folyamatok fényében (SHABO Központ 2024).

A jövőbeli trendek között említhető az ökoturizmus és a digitális borélmények

(pl. virtuális borkóstolók), valamint a fiatalabb generációk bor iránti érdeklődésének növekedése. A fenntarthatósági szempontok, mint a helyi termelés támogatása, alacsony környezeti terhelés és a hagyományos módszerek megőrzése, továbbra is meghatározóak lesznek a borturizmus alakulásában.

3. A borturizmus helyzete a Munkácsi járásban

3.1. A borturizmus szolgáltatói: tevékenységi és infrastrukturális adottságok, gazdasági szerep

A Munkácsi járás borturisztikai szolgáltatóinak tevékenysége és infrastruktúrája jelen van a régió gazdasági fejlődésében, de nem játszik mérvandóan jelentős szerepet, annak ellenére, hogy történelmi alapjai megvannak hozzá és a környező adottságok is kedveznek a borturizmusnak a fejlődéséhez.

A Munkácsi járásban működő borászatok és pincészetek kínálata a következő tevékenységeket foglalja magában:

- Borkóstolók és pincelátogatások: A helyi borászatok lehetőséget kínálnak a látogatóknak, hogy megismerkedjenek a borok készítésének folyamatával és megkóstolják a helyi termékeket.
- Szüreti fesztiválok és borfesztiválok: A régióban rendszeresen szerveznek olyan eseményeket, amelyek a szőlőszüret és a borászat köré épülnek, lehetőséget teremtve a helyi kultúra és hagyományok megismerésére.
- Gasztronómiai programok: A borturizmushoz kapcsolódóan a helyi éttermek és vendéglátóhelyek különleges menüket kínálnak, amelyek harmonizálnak a helyi borokkal.
- Tematikus túrák és szálláslehetőségek: A borturizmus részeként tematikus túrákat szerveznek, amelyek során a látogatók megismerkedhetnek a régió borászati hagyományaival, valamint szálláslehetőségek is rendelkezésre állnak a borászatok közelében.

A Munkácsi járásban működő borászatok elsődleges turisztikai tevékenységei közé tartoznak a vezetett pincelátogatások és a borkóstolók. A látogatók számára lehetőség nyílik megismerni a helyi borászatok történetét, betekintést nyerni a borkészítés folyamatába, és természetesen megkóstolni a helyben előállított borokat. Ezek az élmények gyakran interaktívak: a turisták szőlőt szedhetnek, kérdezhetnek a borászoktól, sőt egyes pincészetek saját címkézésű borral is megajándékozzák a vendégeket.

A Munkácsi járás, amely Kárpátalja középső részén helyezkedik el, a régió egyik legdinamikusabban fejlődő turisztikai központja. Földrajzi elhelyezkedése, történelmi öröksége, kulturális sokszínűsége és természeti adottságai mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a térség egyre népszerűbb úti céllá váljon a belföldi és nemzetközi turisták körében.

A járás területén található a Munkácsi vár, amely Kárpátalja legismertebb történelmi műemléke. Emellett több történelmi templom, kolostor és kastély is gazdagítja a kulturális kínálatot. A térség domborzata kedvez a túrázásnak, kerékpározásnak, valamint a termál- és ökoturizmusnak. Az ilyen adottságok fontos alapot teremtenek az élményalapú, fenntartható turizmus fejlesztéséhez (Туристичні принади Мукачівського району, é. n.; Мукачівщина

туристична, 2024).

A Munkácsi járásban a turisztikai szolgáltatások színvonala az utóbbi években jelentős fejlődésen ment keresztül. A szálláshelyek kínálata széles skálán mozog: a magánpanzióktól kezdve a középkategóriás hoteleken át egészen a wellness-szolgáltatásokat kínáló szállodákig sokféle lehetőség elérhető. Külön figyelmet érdemelnek a vidéki turizmus keretében működő falusi vendégházak, amelyek egyre népszerűbbek a természetközeli kikapcsolódásra vágyók körében.

Az éttermek és borospincék szintén fontos szerepet játszanak a turisztikai infrastruktúrában. A helyi gasztronómia különleges vonzereje a többnemzetiségű hagyományokon alapuló ételek és italok kínálata, amelyek közül a helyi borászat termékei különösen kiemelkedők.

A Munkácsi járás borturisztikai vonzereje az utóbbi években jelentős figyelmet kapott. Több kisebb és közepes méretű borászat működik a térségben, amelyek közül több saját kóstolóteremmel, márkabolttal és borkóstolási lehetőségekkel is rendelkezik. A borászatok szorosan kapcsolódnak a helyi gasztronómiai kínálathoz, így egyre gyakoribb, hogy a turisták borkóstolókkal egybekötött kulináris programokon vesznek részt.

A turisztikai fejlesztések a fenntarthatóság irányába mutatnak, ami összhangban áll a modern borturizmus elveivel. A helyi borászok egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek az ökológiai gazdálkodásra, a helyi fajták megőrzésére és a természeti környezet védelmére.

A járás turisztikai kínálatának bemutatása és népszerűsítése több intézmény együttműködésével valósul meg. A járási és városi önkormányzatok, valamint helyi civil szervezetek (például turisztikai egyesületek) közösen dolgoznak ki promóciós stratégiákat. A hivatalos turisztikai portálok és online adatbázisok (mint például a mukrayon.gov.ua) részletes tájékoztatást nyújtanak a látogatható helyszínekről, eseményekről, valamint a szállás- és vendéglátóhelyekről.

A járásban rendszeresen megrendezésre kerülnek tematikus fesztiválok, mint például borfesztiválok, gasztronómiai rendezvények. Ezek az események nemcsak a helyi lakosság életében játszanak szerepet, hanem jelentős turisztikai vonzerőt is képviselnek.

A Munkácsi járás turisztikai infrastruktúrája sokszínű és folyamatosan fejlődő rendszer, amely számos lehetőséget kínál a látogatók számára, különösen a borturizmus és a vidéki turizmus területén. A természetes és épített örökség, a bővülő szálláshely-kínálat, valamint a fenntartható fejlesztések együttesen teszik vonzóvá a térséget, nemcsak Ukrajna más részeiről érkezők, hanem nemzetközi turisták számára is (Туристичні принади Мукачівського району, é. n.; Мукачівщина туристична, 2024).

3.2. A Munkácsi járás borturisztikai szolgáltatásainak jellemzése

A kutatómunkám gyakorlati szakaszában két meghatározó borturisztikai szolgáltatót látogattam meg a Munkácsi járás területén, nevezetesen a *Shateau Pauk* és a *MuhaWi-ne* borászatokat. A látogatások célja az volt, hogy részletesen megismerjem a térségben működő borászatok működését, szolgáltatási tevékenységeit, valamint azok infrastrukturális adottságait és gazdasági szerepét a helyi borturizmus szempontjából.

Az adatgyűjtés során félig strukturált interjúkat készítettem a borászatok tulajdonosaival, amelyek során kitértem többek között a borkészítési technológiákra, a borkóstolók lebonyolítására, a pince kapacitására, a termékpalettára, valamint a marketing és turisztikai együttműködésekre is. Emellett rákérdeztem az ágazatot érintő kihívásokra, például a COVID-19 világjárvány és az orosz–ukrán háború hatásaira is.

E két borászat példáján keresztül lehetőségem nyílt arra, hogy hiteles és helyspecifikus képet kapjak a Munkácsi járás borturisztikai kínálatáról, annak erősségeiről, valamint azokról a fejlesztési lehetőségekről, amelyek hozzájárulhatnak a térség turisztikai és gazdasági fellendüléséhez.

A Munkácsi járásban végzett primer kutatásom során felkeresett két borászat, a *Chateau Pauk* és a *MuhaWine*, hosszú évek óta aktív szereplői a helyi szőlészeti és borászati szektornak, ám tevékenységük eltérő időpontban és fókuszokkal indult.

3.2.1 A *Chateau Pauk* és *MuhaWine* borászat tevékenységeinek összehasonlító elemzése

A *Chateau Pauk* borászat 1996-ban kezdte meg működését a szőlőtermesztés terén, míg a borászati tevékenységet 2006-ban indította el. Ez azt mutatja, hogy a borászat elsődleges célja kezdetben a minőségi szőlőtermesztés volt, majd a szakmai tapasztalat és piaci lehetőségek birtokában fokozatosan tért át a saját borkészítésre. Ez a fejlesztési irány gyakori az olyan családi borászatok körében, amelyek stabil alapokon kívánják kiépíteni borturisztikai kínálatukat.

Ezzel szemben a *MuhaWine* borászat már 1995-től kezdődően párhuzamosan foglalkozik szőlőtermesztéssel és borászattal is. Ez a megközelítés a vertikális integráció előnyeit hordozza magában, hiszen a szőlő feldolgozásától a palackozásig minden folyamat egy kézben összpontosul. A borászat így teljes mértékben kontrollálhatja a minőséget és a termelési folyamatokat, ami hosszú távon versenyelőnyt jelent a piacon.

Mindkét borászat több mint két évtizedes szakmai tapasztalattal rendelkezik, ami meghatározó tényező a térség borturisztikai fejlesztései szempontjából. A hosszú múlt nemcsak a szakmai megbízhatóságot és minőséget garantálja, hanem hiteles történeti és kulturális narratívát is biztosít, amely a borkóstolók és idegenvezetett programok során fontos sze-

repet játszik.

A Munkácsi járás két meghatározó borászata, a *Chateau Pauk* és a *MuhaWine*, jól elkülöníthető stratégiai irányokat követ a borkészítés terén, amelyeket a működési engedélyeik, technológiai lehetőségeik és piaci céljaik alakítanak.

A *Chateau Pauk* borászat hivatalosan csak száraz borok készítésére rendelkezik engedéllyel, így kereskedelmi forgalomban kizárólag e kategóriában jelenik meg. Ugyanakkor saját belső használatra és fejlesztési céllal kísérleteznek különböző stílusokkal, ami előrevetíti a borászat nyitottságát a jövőbeli piacbővítésre és technológiai innovációra. A szőlőfajták közül főként nemzetközi klasszikusokat alkalmaznak: *Cabernet Sauvignon*, *Merlot*, *Chardonnay*, *Sauvignon Blanc*, *Rizling* és *Muscat* különböző változatai, valamint a kevésbé elterjedt, de Közép-Európában elismert *Bianca* fajta is megtalálható a kínálatukban. Ez a fajtaspektrum jól illeszkedik a Kárpátalja klímájához, ugyanakkor piaci szempontból is vonzó, mivel a fogyasztók számára ismert és keresett borfajtákat kínál.

A *MuhaWine* borászat engedélye mind száraz, mind édes borok előállítására kiterjed, így jóval szélesebb stíluspalettát tud lefedni a borkedvelők számára. A borászat több mint 40féle szőlőfajtaival dolgozik, ami rendkívül sokszínű és kísérletező szellemiségre utal. Az alapfajták között megtalálhatóak a klasszikus nemzetközi fajták – *Chardonnay*, *Rajnai Rizling*, *Merlot*, *Cabernet Sauvignon*, *Muscat*, *Syrah* –, de a változatosság lehetőséget biztosít különleges, akár helyi vagy kevésbé ismert fajták használatára is. Ez a fajta diverzitás egyaránt előnyös a borászati kreativitás, a piaci alkalmazkodóképesség és a borturizmus élményalapú megközelítése szempontjából.

A két borászat közti különbségek jól illusztrálják a Munkácsi járás borturisztikai sokszínűségét: míg a *Chateau Pauk* a minőségre és stabilitásra törekvő, klasszikus termelő benyomását kelti, addig a *MuhaWine* egy szélesebb spektrumot lefedő, dinamikus borászat, amely a különlegességekre és az egyedi élményekre is nagy hangsúlyt fektet.

Ez a borválasztéki különbség különösen fontos lehet a borturizmus szempontjából, hiszen lehetőséget nyújt a látogatók számára, hogy többféle stílusú bort és borászati megközelítést ismerjenek meg, gazdagítva ezzel az élményalapú turisztikai kínálatot a térségben.

A *Chateau Pauk* és a *MuhaWine* borturisztikai gyakorlata jól tükrözi a régió aktuális társadalmi-gazdasági kihívásait, különös tekintettel a COVID-19 világjárvány és az ukrajnai háború hatásaira.

A *Chateau Pauk* borászat jelenleg is viszonylag aktív borturisztikai tevékenységet folytat, heti 1-2 alkalommal tartanak borkóstolókat, amelyeken 4–20 fő vesz részt. Ez a szám azt jelzi, hogy a borászat stabil kapcsolatot ápol a látogatók egy bizonyos körével, vala-

mint képes fenntartani egy alapszintű turisztikai jelenlétet. Érdekességgént említhető, hogy a résztvevők túlnyomó többsége nők közül kerül ki, amely tendencia a háború kitörése óta vált egyértelművé. A férfiak hiányát valószínűleg a mozgósítás, migráció vagy más háborús következmények okozzák. Ez a nemi összetétel fontos szempont lehet a jövőbeli marketingstratégiák és programkínálat tervezésében. A borkóstolók értékesítéssel is zárulnak, tehát nem csupán élményt nyújtanak, hanem közvetlen gazdasági haszonnal is járnak.

Ezzel szemben a *MuhaWine* borászatban a borkóstolók szinte teljesen megszűntek. A jelenlegi helyzetben évente mindössze 1-2 eseményre kerül sor, míg a COVID-19 járvány előtti időszakban heti rendszerességgel tartottak ilyen programokat. Ez a változás jól példázza, milyen mélyrehatóan befolyásolta a járvány és az azt követő háborús helyzet a turisztikai aktivitást, különösen azokban a borászatokban, amelyek korábban nagyobb mértékben támaszkodtak a látogatókra. A visszaesés hátterében a korlátozások, a biztonsági aggályok és a gazdasági nehézségek állhatnak.

A két borászat eltérő gyakorlata tehát jól mutatja, hogy a borturizmusra erősen hatnak a külső környezeti tényezők. Míg a *Chateau Pauk* sikeresen alkalmazkodott és fenntartott egy szűkebb, de folyamatos turisztikai jelenlétet, addig a *MuhaWine* inkább visszavonulót fűjt ezen a téren, talán más értékesítési csatornákra fókuszálva.

A borászati szervezetekhez való tartozás kulcsfontosságú szerepet játszik a helyi és regionális bortermelők együttműködésében, érdekképviselésében és szakmai fejlődésében. A két vizsgált munkácsi járási borászat – a *MuhaWine* és a *Chateau Pauk* – is aktív résztvevője a kárpátaljai borász közösségnek, de eltérő szervezetekben vállalnak szerepet.

A *MuhaWine* borászat nem csupán tagja, de alapítója és vezetője is a következő szervezetnek: "A Kárpátaljai Borászok Szövetségének Egyesülete" (ukránul: *Асоціація спілки виноробів Закарпаття*).

Ez a szervezet a kárpátaljai borászatok szakmai érdekvédelmi és fejlesztési egyesülete, amelynek célja a helyi borászati kultúra ápolása, a minőségi bortermelés támogatása, valamint a borászati ágazat európai integrációs folyamatainak segítése. Az, hogy a *MuhaWine* nem csupán tag, hanem vezető szerepben van, kiemeli a borászat elkötelezettségét a szakma iránt, és mutatja, hogy aktív résztvevője a térségi borászati folyamatoknak.

A *Chateau Pauk* borászat szintén tagja egy szakmai szervezetnek, amelynek neve:

"A Kárpátaljai Szőlőtermesztők, Borászok és Desztillálók Egyesülete" (ukránul: *Асоціація виноградарів, виноробів та дистиляторів Закарпаття*).

Ez az egyesület a borászati lánc több ágazatát is lefedi: a szőlőtermesztést, a

borkészítést és a desztillált italok előállítását is. Az ilyen összetett profilú szervezetek fontos szereplők a régió gazdasági és turisztikai stratégiájában, különösen akkor, ha cél a különféle italkultúrák összehangolt fejlesztése.

A *MuhaWine* borászat a COVID-19 járvány előtti időszakban szinte minden jelentősebb ukrajnai borfesztiválon és vásáron részt vett. Az alábbi rendezvények emelhetők ki: **-Сорочинський ярмарок (Szorocsini vásár), Poltava** – Ukrajna egyik legnagyobb hagyományos népi és gasztronómiai rendezvénye.

ВДНХ, Kijev – Az ország fővárosában megrendezett kiállítás- és vásárcsarnok rendezvényei, amelyek nemzetközi érdeklődést is vonzanak.

Lviv, Ternopil, Ivano-Frankivszk, Csernyivci – Nyugat-Ukrajna borászati és kézműves fesztiváljai.

Kárpátalja:

Червене вино (Vörösbor Fesztivál), Munkács – A MuhaWine 1996 óta vesz részt ezen az ikonikus kárpátaljai rendezvényen, amely a térség egyik legrégebbi borfesztiválja.

Угочанська лоза (Ugocsai Szőlővessző), Nagyszőlős

Сакура фест (Sakura Fesztivál), Ungvár – A virágzás idején megrendezett esemény gasztronómiai és turisztikai jelentőséggel bír.

Ez az aktív jelenlét lehetővé tette a borászat számára, hogy széles körben ismertté váljon, és kapcsolatokat alakítson ki más termelőkkel és fogyasztókkal egyaránt. A borász tapasztalatai szerint ezek az események kulcsszerepet játszanak az értékesítésben és a brandépítésben.

A *Chateau Pauk* elsősorban helyi – kárpátaljai és különösen a Munkácsi járásban megrendezett – borfesztiválokon vett részt. Ezzel párhuzamosan azonban fontosnak tartják a folyamatos szakmai fejlődést:

Ukrajna más régióiban is részt vettek szemináriumokon, borászati továbbképzéseken, ahol neves szakértőktől sajátították el a korszerű borkészítési technológiákat.

Nem csupán a bemutatkozásra, hanem tanulásra, inspirációra is használták ezeket az alkalmakat, ezzel is növelve borászatuk szakmai színvonalát.

A fesztiválokon és versenyeken való részvétel nem csupán marketingeszköz, hanem a borturisztikai identitásformálás és tudásmegosztás egyik fő pillére. Míg a MuhaWine országos ismertségre tett szert sokrétű jelenlétével, a Chateau Pauk a régiós elköteleződés mellett a szakmai kompetenciák fejlesztésére fektette a hangsúlyt. Mindkét stratégia fontos szerepet tölt be a borturizmus fenntartható fejlődésében, különösen egy olyan érzékeny geopolitikai és gazdasági környezetben, mint amilyen Kárpátalja.

A borászatok sikere a mai gazdasági környezetben nemcsak a bor minőségén, hanem a hatékony kommunikáción és a potenciális vendégek elérésén is múlik. A digitális tér és az idegenforgalmi partnerségek kulcsfontosságú szerepet töltenek be ezen a területen.

A MuhaWine kizárólag közösségi média platformokon (pl. Facebook, Instagram) és saját weboldalán keresztül végzi marketingtevékenységét. Ez a stratégia:

- Költséghatékony módja a széles közönség elérésének,
- Lehetővé teszi a közvetlen kommunikációt a fogyasztókkal,
- Dinamikusan igazodik az aktuális piaci trendekhez.

Ugyanakkor nem működtek együtt egyik utazási irodával sem, így turisztikai csatornákon keresztül nem történik szervezett vendégirányítás. Ez korlátozhatja a turisztikai forgalom növekedését, különösen a külső érdeklődők esetében.

A Chateau Pauk szintén online marketingre építi ismertségét, ugyanakkor ennél szélesebb eszköztárat alkalmaz:

Borászati kiállításokon és vásárokon való részvétellel is reklámozza borait és szolgáltatásait, amely lehetőséget teremt személyes kapcsolatfelvételre és célzott vásárlói kör elérésére.

A kiállítások révén szakmai elismerést és láthatóságot is szerez a borászat. Az utazási irodákkal való kapcsolat alkalmi jellegű, nem rendszeres együttműködés, de: Egyes irodák időnként borkóstolókat szerveznek turistáik számára a Chateau Pauk pincészetében. Bár formális megállapodás nincs, az ilyen eseti együttműködések fontosak lehetnek a borkultúra terjesztése és a turizmus erősítése szempontjából.

Mindkét borászat az online térre támaszkodik marketing szempontból, ami megfelel a jelenlegi digitális trendeknek. Ugyanakkor a Chateau Pauk több lábon áll, hiszen offline megjelenésekkel és eseti turisztikai kapcsolatokkal is bővíti elérhetőségét. A MuxaWine viszont tudatosan független, és elsősorban egyéni látogatókra koncentrál.

A Munkácsi járás borturisztikai fejlődésének egyik fontos iránya lehet az ilyen borászatok és utazási irodák közötti tudatos, szerződéses együttműködés kialakítása, amely hosszú távon mindkét fél számára előnyös lehet.

A 2020-ban kirobbant COVID-19 világjárvány különösen súlyos csapást mért a borturisztikai szolgáltatásokra, amelyek működése nagymértékben függ a személyes jelenlétől, borkóstoló eseményektől, valamint a turizmus élénkségétől.

A *MuhaWine* borászat tapasztalatai a Korona-vírus járvánnyal kapcsolatban. A borászat szinte teljesen lebénult a járvány idején. A vendégforgalom szinte nullára csökkent, és mivel nem történtek alkalmazkodó lépések (pl. szabadtéri kóstolók, szállítási szolgáltatá-

sok), a borászat kapcsolata a vendégekkel is megszűnt. A termelés ugyan folyt, de az eladások csak régi vendégek irányába történtek, kis volumenben, ami jelentős bevételkiesést eredményezett.

A Chateau Pauk Ugyanúgy jelentős visszaesést tapasztaltak, különösen a borkóstolók számának csökkenésében az egészségügyi szabályozások miatt. Próbálkoztak szabadtéri eseményekkel, ami egyfajta alkalmazkodási stratégia volt, de ezek nem pótolták a teljes kiesést. A bevételek pótlására helyi üzletekben kezdték árusítani boraikat, így részben sikerült fenntartani a működést, szemben a MuxaWine-nal, amely nem váltott csatornát.

A 2022-ben kirobbant orosz–ukrán háború tovább súlyosbította a bortermelők helyzetét, különösen a határ menti régiókban, mint Kárpátalja, ahol a biztonsági, gazdasági és turisztikai környezet is drasztikusan átalakult.

A MuhaWinera a háború következményeként a szőlőtermesztés is jelentősen visszaesett. Több tonna szőlő nem került feldolgozásra, hanem megsemmisült. Ennek oka a szőlő feldolgozására szánt motiváció megszűnt a borkészítés iránt, mivel felmerült némi munkaerőbeli probléma a háborús sorozás miatt bujkáló férfiak révén.

A Chateau Pauknál Kevésbé volt dokumentált a háború hatása a szőlészetre, de közvetett módon itt is érződött a turizmus visszaesése. Elsősorban a boreladásokra támaszkodtak, és továbbra is fenntartották jelenlétüket a helyi piacon. A rugalmasság és a többcsatornás értékesítés segítette a borászat túlélését, de így is érzékelhető volt a háború okozta általános bizonytalanság és keresletcsökkenés. A háborús helyzet nemcsak a borturizmusra és a borértékesítésre gyakorolt kedvezőtlen hatást, hanem súlyos problémákat idézett elő a mezőgazdasági munkaerő biztosításában is. A *Chateau Pauk* borászat esetében ez különösen élesen jelentkezett a szőlőültetvényeken végzett kézi munka kapcsán.

A borászat képviselője elmondta, hogy a háború kitörését követően jelentősen csökkent a rendelkezésre álló idénymunkások száma, mivel sokan elhagyták az országot vagy más biztonságosabb régiókba költöztek. A férfiak közül többen behívót kaptak katonai szolgálatra, míg mások önként jelentkeztek, így a szőlőmetszés, kapálás és szüretelés idején jelentős létszámhiány lépett fel.

Ez a munkaerőhiány nem csupán logisztikai nehézségeket okozott, hanem a termelési folyamatok ütemezését is veszélyeztette, ami hosszabb távon a bor minőségére is kihatással lehet. A borászat megpróbált helyi lakosokat bevonni, ám a munka nehézsége, a szezonális jelleg és az alacsonyabb fizetőképesség miatt nehéz volt elegendő embert találni.

A vizsgált két borászat példája jól mutatja, hogy a krízishelyzetek – legyen szó globális járványról vagy regionális háborúról – jelentős hatással vannak a borturizmus szerep-

lőire. A turizmus megszűnése, az értékesítési csatornák beszűkülése és a mezőgazdasági termelés visszaesése komplex módon veszélyeztetik a borászatok fennmaradását.

Míg a MuxaWine példája a válsághelyzetekre való kevésbé rugalmas reagálás következményeit mutatja, addig a Chateau Pauk tevékenysége jól példázza a többcsatornás értékesítési stratégia életképességét, még válság idején is.

A borászatok szakmai és fogyasztói elismerései kulcsfontosságúak egy pince hírnevének és piaci jelenlétének megerősítésében. Mind a *MuxaWine*, mind a *Chateau Pauk* borászat több rangos díjat és kitüntetést is elnyert az évek során, amelyek nem csupán a minőségi borkészítés bizonyítékai, hanem hozzájárulnak a régió borturisztikai vonzerejének növekedéséhez is.

A *Chateau Pauk* borászat szintén több díjat tudhat magáénak, amelyeket Kárpátalja mellett más ukrán megyékben rendezett borversenyeken és kiállításokon szereztek. Bár konkrét versenynevek vagy díjtípusok nem kerültek említésre, a borászat képviselője hangsúlyozta, hogy rendszeresen részt vesznek szakmai eseményeken, és boraik többször is elnyerték a szakmai zsűri és fogyasztók elismerését.

6. ábra. A Chateau Pauk pincészet elismerései

Forrás: Saját fotó

A díjak megléte mindkét borászat esetében megerősíti (6,7 ábra), hogy nem csupán helyi, hanem országos szinten is elismerik termékeik minőségét, ami hozzájárul a bizalomépítéshez, a piaci pozíció erősítéséhez, valamint a borturisták érdeklődésének felkeltéséhez is.

7. ábra A MuhaWine borászat egyik elismerő oklevele

forrás: <https://www.instagram.com/muhawine/>

A MuhaWine borászat válaszai alapján az évek során számos szakmai elismerésben részesültek, többek között: érmek (arany-, ezüst- és bronzminősítések), oklevelek, köszönetnyilvánítások első helyezések különböző borversenyeken és fesztiválokon.

Ezeket az elismeréseket Ukrajna különböző megyéiben megrendezett eseményeken szerezték, ahol a borászat rendszeresen képviseltette magát, például a „Червене вино” (Vörösbor Fesztivál), az „Угочанська лоза” vagy a „Сакура фест” keretében. Az elnyert díjak nemcsak a borok magas minőségéről tanúskodnak, hanem arról is, hogy a MuhaWine egy megbecsült szereplője a kárpátaljai borász közösségnek.

A borturisztikai szolgáltatások egyik központi eleme a borkóstoló, amelynek sikeres lebonyolítása nagyban függ az infrastruktúra, a helyszín és a logisztika megfelelő kialakításától. A *MuhaWine* és a *Chateau Pauk* borászatok is figyelmet fordítottak arra, hogy a lá-

togatók számára kényelmes és kulturált környezetet biztosítsanak az élményszerű borbemutatókhoz.

Mindkét borászat közel azonos befogadóképességű, külön erre a célra kialakított borkóstoló helyiséggel rendelkezik, amelyben 30–40 fő kényelmesen elfér. Ez az infrastruktúra lehetővé teszi mind a kisebb, intim csoportos kóstolókat, mind a nagyobb turistacsoportok fogadását. A vendégtér kialakítása során fontos szempont volt a hangulat, a funkcionalitás és a borbemutató szakmai lebonyolításának támogatása is.

A borászatok ugyanakkor minimum létszámot is meghatároztak, amelytől függően vállalják borkóstoló esemény megszervezését:

-A *MuhaWine* borászat minimum 2 fő jelentkezése esetén is megszervezi a kóstolót, ami rugalmas, vendégbarát hozzáállásra utal, illetve a túlélési stratégia is ezt kívánja.

-A *Chateau Pauk* borászat viszont minimum 4 fő részvétele esetén tart borkóstolót, egy kicsit rugalmasabb hozzáállásról tanuskodik.

Ezek az adatok azt mutatják, hogy bár hasonló infrastruktúrával rendelkeznek, a szolgáltatás elérhetőségét és rugalmas alkalmazkodását illetően vannak kisebb eltérések a két pince között. A kisebb csoportokra való nyitottság különösen fontos lehet a háborús helyzetben csökkent idegenforgalmi aktivitás mellett, amikor ritkábbak a nagyobb létszámú csoportok.

Mind a Chateau Pauk, mind a MuhaWine borászat elsősorban a hagyományos, klasszikus borkészítési technológiák hívei. Legfőbb jellemzőjük a fahordós érlelés, amely mélyebb, karakteresebb ízvilágot biztosít a boroknak, különösen a vörös fajták esetében. Ez a módszer évszázados múltra tekint vissza, és jelentős szerepet játszik abban, hogy a borok természetesebb, rétegeztebb aromaprofillal bírjanak.

Mindazonáltal egyik borászat sem rendelkezik jelenleg modern technológiai felszereléssel, mint például számítógépes vezérlésű hőmérséklet-szabályozás, pneumatikus prés, rozsdamentes acéltartályos erjesztés stb. Ez korlátozza a termelési volumen bővítését és az egyes minőségi paraméterek precíz szabályozását, ugyanakkor megőrzi a kézműves jellegű borkészítés értékeit.

A borkóstolók ára jól tükrözi a helyi viszonyokat, valamint a borászat által kínált szolgáltatási szintet:

-MuhaWine:

A kóstoló ára 150 UAH / fő-nek felel meg. Ez a kategória egy alap borkóstoló-nak számít, kisebb tételszámú kóstolással és inkább informális környezetben.

-ChateauPauk:

A borkóstoló 250 UAH / fő, ami már egy közepes árkategóriájú csomagnak felel meg, többféle borral és akár szakmai bemutatóval is társulhat.

Mindkét borászat esetében a borkóstolás a vendégélmény mellett marketingeszköz is, mivel szinte minden esetben történik valamilyen vásárlás is az eseményt követően.

A borok árképzése mutat némi eltérést a két borászat között, ami tükrözheti a kínált borok minőségét, csomagolását, márkázását, vagy akár célközönségét:

-MuhaWine:

Borarak 150–300 UAH / liter között mozognak. A kiszerelés itt gyakran literes palackokban történik, ami praktikus a helyi fogyasztók számára.

-ChateauPauk:

Palackozásuk standard 0,75 literes üvegekben történik, az ár pedig 200–500 UAH. Ez az árkategória márcsak amiatt is lehet jóval több mint a másik vizsgált borászatnál a MuhaWine-nál, mivel ők már jelentős ideje nem növeltek árakat, a szinte teljesen legyengült üzletben.

Mindkét borászat a hagyományos kézműves borkészítési elveket követi, elsősorban fahordós érleléssel, modern eszközök hiányában. A borkóstolók és borarak tükrözik a helyi gazdasági környezetet és a célközönség pénzügyi lehetőségeit. A Chateau Pauk inkább a prémiumabb kategóriát célozza, míg a MuhaWine árérzékenyebb, szélesebb közönséget kíván elérni.

3.2.2 Az eredmények összegzése

A kutatás során a Munkácsi járás két meghatározó borturisztikai szereplőjét vizsgáltam meg: a Chateau Pauk és a MuhaWine borászatokat. Az interjúk során kapott válaszok lehetőséget nyújtottak arra, hogy részletes képet kapjak a helyi borászatok tevékenységeiről, kihívásairól és fejlődési irányairól. Az alábbiakban e két borászat összehasonlító elemzése következik, több kulcskérdés mentén.

Mindkét borászat jelentős múlttal rendelkezik. A MuhaWine 1995 óta, míg a Chateau Pauk 1996 óta foglalkozik szőlészettel, a borászat tényleges gyakorlata pedig a Chateau Pauknál 2006-ban kezdődött. Ez azt mutatja, hogy mindkét vállalkozás stabil alapokon áll, hosszú évek tapasztalatával a hátuk mögött.

A két borászat eltérő szőlőfeldolgozási profillal rendelkezik. A Chateau Pauk kizárólag száraz borok készítésére rendelkezik engedéllyel, és elsősorban minőségi fajtákra koncentrálnak, mint például a Cabernet Sauvignon, Chardonnay, Merlot, Rizling, valamint többféle muskotály. Bár hivatalosan csak száraz borokat árusíthat, a borászat belső használatra kísérletezik más típusokkal is.

A MuhaWine ezzel szemben szélesebb engedéllyel rendelkezik, és édes és szá-

raz borokat is készít. Több mint 40 különféle szőlőfajtaival dolgoznak, köztük a Syrah, Rajnai Rizling, Muscat, illetve a fentebb is említett fajták. Ez sokszínűséget, szélesebb piaci lefedettséget és rugalmasabb kínálatot biztosít számukra.

A borturisztikai tevékenységek egyik fontos aspektusa a borkóstolók lebonyolítása. A Chateau Pauk heti rendszerességgel tart borkóstolókat, amelyek látogatottsága 4 és 20 fő között mozog. A látogatók jelentős része a háború kitörése óta női vendégkörből tevődik össze. Ezzel szemben a MuhaWine borászatában a borkóstolók szinte teljesen megszűntek, évente csupán 1-2 alkalommal szerveznek ilyen eseményt, holott korábban heti gyakorisággal fogadtak vendégeket.

Mindkét borászat borkóstolásra alkalmas helyiséget alakított ki, melyek 30–40 fő befogadására alkalmasak. A minimális vendégszám a MuhaWinenál 2 fő, míg a Chateau Pauknál 4 fő.

A marketingtevékenység mindkét borászatnál elsősorban a közösségi médián és személyes kapcsolatokon keresztül történik. A Chateau Pauk részben együttműködik utazási irodákkal, míg a MuhaWine nem dolgozott még szervezett turisztikai szolgáltatóval.

Fesztiválrészvétel terén a MuhaWine kifejezetten aktív volt a COVID-19 előtt, szinte minden jelentősebb ukrajnai eseményen jelen volt, például a *Sorocsynski Vásáron* (Poltava), a *VDNH* területén (Kijev), a *Cservene Vîno* (Munkács) és a *Sakura Fest* rendezvényeken is. A Chateau Pauk inkább helyi rendezvényeken, különösen a Munkácsi járás területén mutatkozott be.

A COVID-19 járvány és az ukrajnai háború drasztikusan visszavetették mindkét borászat borturisztikai tevékenységeit. A MuhaWine esetében a járvány szinte teljesen leállította az értékesítést és a vendéglátást, míg a háború miatt jelentős szőlőtermést nem tudtak feldolgozni. A Chateau Pauk igyekezett alkalmazkodni: szabadtéri kóstolókat tartott, boreladásait bővítette, és helyi üzletekben is árulta borait. Komoly problémát jelentett számukra a munkaerőhiány, különösen a szőlőföldeken.

A borkóstolók ára a MuhaWinenál 150 UAH / fő, a Chateau Pauknál 250 UAH / fő. A borok ára 150–300 UAH / liter (MuhaWine), illetve 200–500 UAH / 0,75 liter (Chateau Pauk). Ez az árkülönbség is mutatja a különböző piaci pozicionálást.

Mindkét borászat több borversenyen nyert elismeréseket, a MuhaWine esetében ezek között szerepelnek érmek, oklevelek, köszönőlevelek, míg a Chateau Pauk több ukrán megyéből is kapott dicséretet.

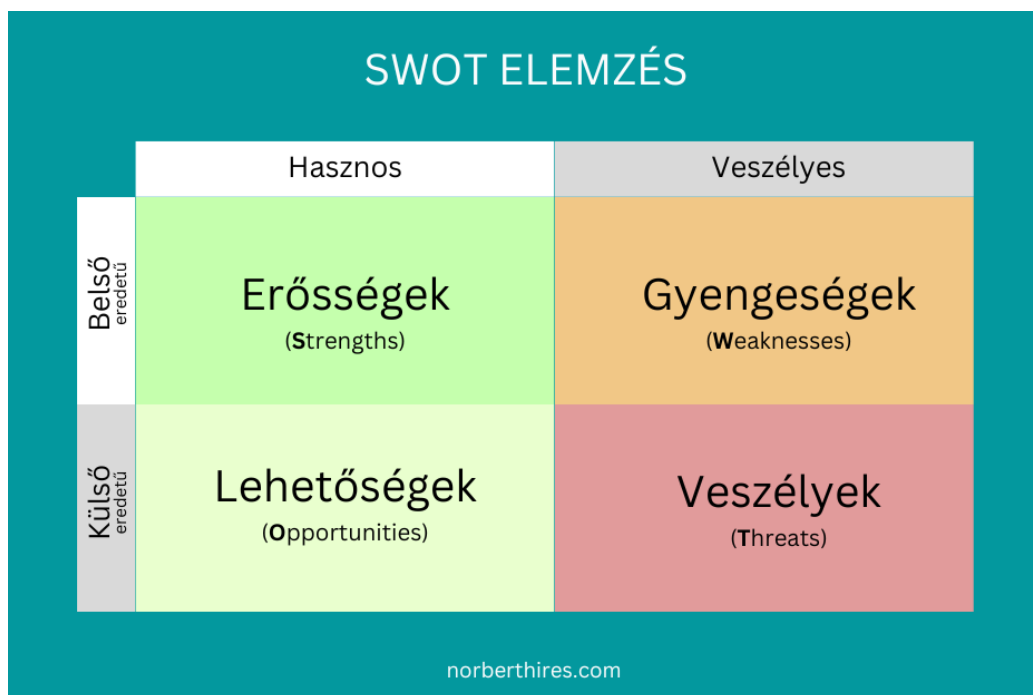
A MuhaWine alapító tagja a *Kárpátaljai Borászok Szövetségének* (ukr.: «Асоціація спілки виноробів Закарпаття»), míg a Chateau Pauk a *Kárpátaljai Szőlészek, Borászok és Pálinkafőzők Szövetségének* (ukr.: «Асоціація виноградарів, виноробів та

дистиляторів Закарпаття») tagja. E szövetségek fontos szerepet játszanak a szakmai kapcsolattartásban és a régiós borászatok érdekképviselésében.

4. A borturizmus fejlesztési lehetőségei a Munkácsi járásban

4.1. A Munkácsi járás borturisztikai helyzetképének összeállítása SWOT-analízis segítségével

A Munkácsi járás borturisztikai potenciáljának feltárásához elengedhetetlen egy átfogó SWOT-analízis elkészítése. A módszer segítségével (8. ábra) jól strukturáltan bemutatathatók a térség borturisztikai ágazatának belső erősségei és gyengeségei, valamint a külső környezetből fakadó lehetőségek és veszélyek. Az elemzés alapját a helyszíni interjúk, a meglátogatott borászatok tapasztalatai, valamint a régió sajátosságai képezik.

8. ábra. SWOT-elemzés

forrás: <https://norberthires.com/swot-elemzes-keszítése/>

Erősségek (Strengths)

- Történelmi borvidéki hagyományok: A térség hosszú ideje foglalkozik szőlőtermesztéssel és borkészítéssel, amely erős kulturális örökséget biztosít.
- Helyi szaktudás és tapasztalat: A borászok generációk óta gyakorolják mesterségüket, és folyamatosan részt vesznek különböző képzéseken tanulásokon, ahol tovább fejleszthetik tudásukat. Ez stabil minőséget eredményez.
- Természeti adottságok: A Munkácsi járás éghajlati és domborzati viszonyai a legtöbb szőlőfajta termesztésére alkalmas, ami egy szélesebb körű borkészítéshez ad lehetőséget.
- Elkötelezett borászati közösség: A borászok szakmai szövetségek tagjai, aktívan részt vesznek a borvidék fejlődésében. Személyes vendéglátás és autentikus élmény: A látogatók köz-

vetlen kapcsolatba kerülhetnek a termelőkkel, ami növeli az élmény hitelességét.

Gyengeségek (Weaknesses)

- Alacsony szintű infrastruktúra: Sok helyen hiányosak a minőségi szálláshelyek, a turisztikai szolgáltatások pedig szűkösek.
- Korlátozott marketingtevékenység: A borászatok főként csak közösségi médiában hirdetik magukat, nincs összehangolt régiós marketing.
- Modern technológia hiánya: A borászatok többsége nem rendelkezik korszerű borkészítési eszközökkel, ami gátolja a termékfejlesztést.
- Szezonális kihasználtság: A látogatások gyakorisága erősen időszakos, nincs kialakult, egész éves programkínálat. Szezonálisról főként azért beszélhetünk, mivel a borászok rendszerint rendelkeznek más bevételi forrásokkal, mint például a földművelés és állattartás, de a borászatot, mint turisztikai bevételi forrást teljesen külön kezelik és nincs semmilyen összefüggés a különböző ágazatok között.

Lehetőségek (Opportunities)

- Gasztroturizmus, falusi és borturizmus integrációja: A helyi ételekkel és hagyományokkal kombinált borkóstolók növelhetik a térség vonzerejét.
- Nemzetközi turizmus újraéledése: A háborús helyzet enyhülésével újraéledhetnek a külföldi vendégek általi látogatások.
- Rendezvények és borfesztiválok fejlesztése: Saját rendezvények szervezése vagy regionális csatlakozások új turisztikai célcsoportokat vonzhatnak be.
- Ökoturizmus és élményturizmus iránti növekvő kereslet: A természetközeli borászatok és a fenntartható termelés egyre népszerűbb a turisták körében.
- Pályázati források bevonása: Ukrajnai és nemzetközi támogatások segítségével fejleszthető az infrastruktúra, marketing és technológia.

Veszélyek (Threats)

- Hosszan elhúzódó háborús helyzet: A tartós bizonytalanság negatívan hat a vendéglátásra, elriasztja a látogatókat.
- Munkaerőhiány: A fiatalok elvándorlása és a mezőgazdaság iránti csökkenő érdeklődés komoly kihívás a termelésben.
- Gazdasági instabilitás: Az infláció, alapanyagárak emelkedése és bizonytalan piaci környezet veszélyezteti a működést.
- Egészségügyi válságok (pl. COVID-19 új hulláma): A jövőbeli járványok ismét ellehetetleníthetik a vendégfogadást.
- Jogszábeli korlátozások, engedélyezési problémák: A túlzott bürokrácia és a kiszámíthatatlanság

lan szabályozás akadályozhatja a borászatok bővítését.

A SWOT-analízis alapján világosan látható, hogy a Munkácsi járás borturisztikai lehetőségei erőteljesek, különösen a helyi hagyományokra, szaktudásra és természeti adottságokra építve. Ugyanakkor a térség előtt álló kihívások – mint a háború okozta bizonytalanság, a marketing és az infrastruktúra hiányosságai – gátat szabnak a fejlődésnek. A fejlesztések kulcsa az együttműködés, a pályázati források hatékony kihasználása, valamint a turizmus és borászat közötti kapcsolódások bővítése lehet.

4.2.A borturizmus fejlesztési perspektívái a Munkácsi járásban

A Munkácsi járás borturisztikai potenciálja bár számos akadállyal küzd – mint a háborús helyzet, a turizmus visszaesése vagy az infrastrukturális hiányosságok –, mégis számos lehetőséget rejt magában a fejlődésre. A térség gazdag szőlészeti hagyományokkal, aktív termelői közösséggel és kiváló természeti adottságokkal rendelkezik. A jövőre nézve a borturizmus fejlesztése nemcsak gazdasági értelemben lenne előnyös, hanem hozzájárulna a helyi identitás megerősítéséhez és a fiatalabb generációk megtartásához is.

A borturizmus fejlődésének alapja a megfelelő infrastruktúra kialakítása. A jelenlegi állapot szerint a Munkácsi járásban kevés a minőségi szálláshely, nincsenek kiépített tematikus borturisztikai útvonalak, és hiányzik a turisztikai információs rendszer. A borászatok gyakran csak egyéni vendégeket fogadnak, szervezett túrák ritkán érkeznek a térségbe. A jövőbeni fejlesztéseknek ezért ki kell terjedniük a vendégfogadás körülményeinek javítására: pihenőhelyek, parkolók, vendégházak, tematikus tanösvények kialakítása szükséges.

A jelenlegi gyakorlat szerint a borászatok inkább külön-külön, saját marketingcsatornáikon hirdetik magukat. Az együttműködés hiánya csökkenti a térség átfogó turisztikai vonzerejét. A fejlesztési javaslatok között szerepel egy helyi borturisztikai klaszter létrehozása, amely összefogja a termelőket, éttermeket, szállásadókat és idegenvezetőket. Együttes fellépéssel hatékonyabb marketing, közös rendezvények és egységes márkáépítés is megvalósulhatna.

A MuhaWine és Chateau Pauk borászat példáján látható, hogy a járványok és a háború hatására jelentősen visszaesett a fesztiválokra való részvétel és a borkóstolók száma. A jövőben fontos lenne ezek újraindítása és kiszélesítése. Az olyan helyi rendezvények, mint a „Cseresznyevirág-fesztivál”, vagy a „Vörösbor Fesztivál”, kiváló lehetőséget biztosítanak a borturizmus fellendítésére, de szükséges ezek promóciójának megerősítése és a külföldi látogatók bevonása is.

A borászok és turisztikai szolgáltatók számára fontos lenne rendszeres képzéseket biztosítani. A nyelvtudás, a vendégkezelési ismeretek, a digitális marketing vagy a fenn-

tartható turizmus témakörei különösen időszerűek. Emellett hasznos lehetne egy helyi „borturisztikai kompetencia központ” létrehozása is, amely összehangolja a szaktanácsadást, a képzéseket és a pályázati lehetőségeket.

A digitális marketing fejlesztése elengedhetetlen a jövőben. Mindkét vizsgált borászat közösségi médiára támaszkodik, ám ezek hatóköre korlátozott. A turisztikai fejlesztések részeként javasolt egy térségi borturisztikai weboldal és mobilalkalmazás létrehozása, amely interaktív térképet, borkóstoló időpontokat, programokat és elérhetőségeket is tartalmazna.

A borturizmus fejlesztése nem valósulhat meg önerőből. Szükséges a pályázati lehetőségek (pl. ukrán agrártámogatások, határon átnyúló EU-s programok) aktív kihasználása, különösen az infrastruktúrafejlesztés, a marketing és a szakmai továbbképzések finanszírozására. A nemzetközi együttműködések, például magyar vagy szlovák borvidékekkel való testvérkapcsolatok kialakítása is pozitív hatással lenne.

A Munkácsi járás borturisztikai ágazata jelentős fejlődési potenciállal rendelkezik. A jelenlegi kihívások ellenére a térség borászai elkötelezettek, a természeti környezet kiváló, és az érdeklődés a helyi termékek iránt továbbra is erős. A fejlesztés kulcsa az infrastruktúra bővítése, a termelők közti együttműködés, a digitális marketing fejlesztése és a külső források bevonása lehet. Amennyiben ezek a lépések megvalósulnak, a Munkácsi járás hosszú távon jelentős szereplővé válhat a kárpátaljai borturizmus térképén.

4.2.1. A borturizmus fejlesztésének főbb kihívásai a Munkácsi járásban

A Munkácsi járás borturisztikai ágazatának fellendítése számos lehetőséget rejt magában, azonban ezek kiaknázása előtt komoly kihívásokkal kell szembenézni. Ezek a problémák egyszerre gazdasági, infrastrukturális, társadalmi és geopolitikai természetűek, s összetettségük miatt hosszú távú, összehangolt fejlesztési stratégiát igényelnek.

A borturizmus sikere nagymértékben függ a hozzáférhetőségtől és a helyszíni kiszolgálás minőségétől. A Munkácsi járás több települése még mindig nehezen megközelíthető, főleg a borvidéki falvakban hiányoznak a megfelelő utak, parkolók, pihenőhelyek. A borászatok többsége nem rendelkezik professzionális látogatóterekkel, borkóstoló helyiségekkel vagy vendégházakkal, így a turisták számára korlátozott az élmény. A közösségi közlekedés sem támogatja megfelelően a turisztikai mozgásokat.

A helyi borászatok többsége kis családi vállalkozásként működik, amelyeknek korlátozott pénzügyi lehetőségeik vannak a fejlesztésre. A háborús gazdaságban az állami támogatások jelentős része más szektorokra koncentrálódik, a turizmus és a szőlészet jelenleg nem élvez prioritást. A nemzetközi pályázati lehetőségekhez való hozzáférés nehézkes, az ad-

minisztratív akadályok pedig sok termelőt eltántorítanak.

Az egyik legsúlyosabb probléma, amely a borászatokat sújtja, a munkaerőhiány. A háború miatt sokan elhagyták az országot, mások katonai szolgálatot teljesítenek, így a szőlőföldeken és a borászatokban nehéz megfelelően képzett és motivált munkaerőt találni. Ez nemcsak a termelés volumenét csökkenti, hanem a vendégfogadás minőségére is kihat. Emellett a turizmus területén kevés a nyelvet beszélő, vendéglátáshoz értő szakember.

A járás borászatai jellemzően önállóan működnek, nincs közöttük folyamatos együttműködés vagy egységes fellépés. Nincs egységes borturisztikai brand, nincsenek tematikus útvonalak vagy közös programcsomagok, amelyek vonzóbbá tennék a térséget. Bár léteznek szakmai szervezetek (mint például a „Kárpátaljai Szőlősgazdák, Borászok és Desztillálók Egyesülete”), ezek aktivitása és hatása egyelőre korlátozott.

A digitális marketing eszközök használata még gyerekcipőben jár. Sok borászat nem rendelkezik professzionális weboldallal, idegen nyelvű tartalmakkal vagy foglalási rendszerrel. A közösségi médiás jelenlét elszórt és nem egységes arculatot tükröz. Emiatt nehéz a régió borászati kínálatát széles körben megismertetni, főleg külföldi turistákkal.

A Munkácsi járás borturisztikai fejlődése számos akadállyal szembesül, melyek közül a legnagyobbak a háborús helyzetből, az alacsony szintű infrastruktúrából, a pénzügyi és munkaerőbeli hiányosságokból erednek. Ugyanakkor ezek a kihívások nem leküzdhetetlenek. Megfelelő állami, civil és gazdasági együttműködéssel, stratégiai szemléletű tervezéssel és fokozatos fejlesztésekkel a járás kiemelkedő borturisztikai célponttá válhat a jövőben.

4.2.2. A helyi közösségek és vállalkozások szerepe a borturizmus fejlesztésében

A borturizmus nem csupán a borászatokról és pincészetekről szól: sikere nagyban múlik a helyi közösségek és vállalkozások összefogásán, valamint azon a képességen, hogy a régió szereplői közösen építsenek egy vonzó, vendégbarát és fenntartható turisztikai kínálatot. A Munkácsi járás esetében különösen fontos a közösségi és vállalkozói szféra összehangolt együttműködése, hiszen az itt működő borászatok – mint például a Chateau Pauk vagy a MuxaWine – egyedül nem képesek teljes körű turisztikai élményt nyújtani.

A helyi lakosság kulcsszereplő a borturizmus fogadásában és működtetésében. Egyrészt ők biztosítják a személyes vendégélményt, az autentikus fogadtatást, amely egyre fontosabb a kulturális turizmusban. Másrészt a helyi értékek – hagyományos gasztronómia, kézműves termékek, népviselet, nyelvi és történelmi sajátosságok – olyan kulturális elemek, amelyek szorosan kapcsolódnak a borélményhez, s amelyek nélkülözhetetlenek az élményalapú turizmusban.

A borturizmus akkor működik hatékonyan, ha a helyiek ismerik és értik a turizmusban rejlő lehetőségeket, és nyitottak annak befogadására. Kárpátalján, így a Munkácsi járásban is, gyakran még hiányzik ez a szemléletformálás, mivel a térség elsősorban nem turisztikai célterületként volt ismert a múltban. A jövőben azonban fontos lenne, hogy a közösségek aktívan bekapcsolódjanak a turizmusba – például vendégházak, házi kóstolók, kézműves termékek árusítása vagy idegenvezetés révén.

A borászatokon kívül számos más kisvállalkozás kapcsolódhat be a borturisztikai ellátásláncba: éttermek, szállásadók, kézműves műhelyek, utazásszervezők, ajándékboltok, közlekedési szolgáltatók. Ezek együttműködésével egy komplex, egymást kiegészítő szolgáltatási rendszer jöhetne létre, amely nemcsak a turisták igényeit elégíti ki, hanem a helyi gazdaság egészét is erősíti.

A Munkácsi járásban e téren még jelentős a fejlődési potenciál. Jelenleg kevés az olyan egységes kínálati csomag, amely a borászatokat, a helyi vendéglátást és a szállásokat összehangoltan foglalná keretbe. Az is jellemző, hogy kevés a többnyelvű szolgáltatás, vagy az előzetesen online foglalható élménycsomag.

A már működő szakmai egyesületek – például a „Kárpátaljai Borászok Szövetsége” vagy a „Szőlősgazdák, Borászok és Desztillálók Egyesülete” – fontos koordináló szerepet tölthetnének be a borászatok és a helyi szereplők között. Ezek az egyesületek képesek lennének képzéseket szervezni, promóciós kampányokat lebonyolítani, közös marketinganyagokat készíteni, vagy épp nemzetközi kapcsolatok kiépítésén dolgozni. Jelenleg azonban az együttműködés korlátozott, az erőforrások hiányosak, és sok kezdeményezés ad-hoc jellegű.

A hosszú távú fejlődés kulcsa a tudás és a szemléletformálás. A helyi közösségek és fiatalok oktatása a turizmusban rejlő lehetőségekről, valamint az idegenforgalmi és vendéglátóipari alapismeretek elsajátítása hozzájárulhat egy fenntartható borturisztikai jövőhöz. A borászatok mellett például iskolák, közösségi központok és civil szervezetek is bekapcsolódhatnak a képzésekbe, workshopokba, rendezvényekbe.

A Munkácsi járás borturisztikai potenciálja csak akkor aknázható ki teljes mértékben, ha a helyi közösségek és vállalkozások aktív szereplőivé válnak ennek az ágazatnak. A borturizmus fejlesztése nemcsak a borászatokról szól, hanem a közösségi összefogásról, a vállalkozások együttműködéséről és az élményalapú szemlélet elterjedéséről. Hosszú távon e közös gondolkodás biztosíthatja a régió gazdasági megerősödését, kulturális értékeinek megőrzését, és vonzerejének fenntartható növelését.

4.2.3.A borturisztikai fejlesztések lehetséges finanszírozási formái: állami támogatások, nemzetközi források

A borturizmus fejlődésének egyik legfontosabb feltétele a megfelelő finanszírozási háttér megléte. A Munkácsi járás borászatainak és kapcsolódó turisztikai szolgáltatóinak fejlesztése nem valósítható meg kizárólag saját erőből, különösen nem egy olyan gazdasági és társadalmi környezetben, ahol a háborús helyzet és annak következményei jelentősen visszavetették az ágazat jövedelmezőségét. A szektor szereplőinek így kulcsfontosságú szerepe van a különböző állami és nemzetközi finanszírozási lehetőségek felkutatásában és kiaknázásában.

Ukrajnában az agrár- és turisztikai szektorok számára időről időre megnyílnak olyan állami támogatási programok, amelyek célja a vidéki turizmus és az agrárgazdaság megerősítése. A borászatok és borturisztikai szolgáltatók jellemzően a következő célokra pályázhatnak:

- Eszközbeszerzés és technológiai fejlesztés (pl. fahordók, palackozógépek, hűtőrendszerek)
- Vendégfogadó terek kialakítása vagy korszerűsítése (borkóstoló helyiségek, vendégházak)
- Képzések és oktatási programok támogatása
- Marketing és turisztikai promóció finanszírozása
- Fiatal gazdák, borászok induló támogatása

Az ukrán kormány külön programokat indított már a kis- és középvállalkozások számára is, beleértve a bortermelőket, amelyek lehetőséget biztosítanak kamatmentes hitelekhez vagy vissza nem térítendő támogatásokhoz való hozzáférésre. Ugyanakkor a háborús időszak miatt ezek a támogatások gyakran korlátozottak, és az elbírálási folyamat sokszor lassú, bürokratikus.

A Munkácsi járás, mint Ukrajna egyik nyugati, határ menti régiója, különösen kedvező helyzetben van a nemzetközi támogatások elérésében, különösen az Európai Unióhoz közeli földrajzi fekvés miatt. Számos program nyitott a határon átnyúló, vidéki, turisztikai vagy agrár együttműködések finanszírozására, ilyenek például:

- EU-s támogatások és partnerségi programok: különösen az ENI (European Neighbourhood Instrument), vagy a jelenleg formálódó Interreg NEXT program, amely lehetőséget ad határon átnyúló turisztikai projektek finanszírozására (pl. Ukrajna–Magyarország–Szlovákia–Románia együttműködés).
- USAID, UNDP és más fejlesztési ügynökségek támogatásai: ezek gyakran fókuszálnak a háború sújtotta területek gazdasági újraindítására, ideértve a vidéki vállalkozások talpra állítását is.
- FAO és egyéb agrárfejlesztési programok: amelyek célja a szőlő- és bortermelés fenntarthatóságának, versenyképességének javítása.

Ezen források eléréséhez elengedhetetlen a megfelelő pályázati készség, a projektmenedzsment ismerete, valamint gyakran a nemzetközi nyelvismeret (angol vagy magyar). Jelenleg ez sajnos korlátot jelent sok kisebb borászat számára, éppen ezért lenne indokolt pályázatírók, civil szervezetek vagy önkormányzatok bevonása a források lehívásába.

Bár kevésbé elterjedt Ukrajnában, de hosszabb távon egyre inkább jelentőséggel bírhatnak a magánbefektetők, valamint a közösségi finanszírozási (crowdfunding) modellek. Ezek lehetővé tennék, hogy egy-egy ígéretes borászat új fejlesztéseit (pl. vendégház, új technológia, borbemutató tér) a fogyasztók, turisták, vagy akár külföldi érdeklődők segítségével valósítsák meg. Ehhez természetesen átlátható működésre, jó marketingre és megbízhatóságra van szükség – de megfelelő kommunikációval ez akár stabil fejlődési irány is lehet.

A Munkácsi járás borturisztikai fejlesztéséhez elengedhetetlen a pénzügyi háttér biztosítása, amelyet részben az állam, részben nemzetközi szervezetek és esetenként magánszereplők tudnak támogatni. Fontos, hogy a borászatok és a helyi vállalkozók felismerjék ezeket a lehetőségeket, és nyitottak legyenek az együttműködésre – akár egymással, akár civil vagy nemzetközi partnerekkel. A pályázati források kiaknázása, a partnerségi hálók építése és a pénzügyi tudatosság mind kulcselemei lehetnek a Munkácsi járás borturisztikai jövőjének.

Összegzés

Dolgozatom célja az volt, hogy átfogó képet nyújtson a borturizmus jelenlegi helyzetéről és fejlődési lehetőségeiről a kárpátaljai Munkácsi járásban. A kutatás során különös figyelmet fordítottam a helyi borászatok turisztikai tevékenységeire, kihívásaikra, valamint arra, hogy milyen szerepet játszanak a térség idegenforgalmi és gazdasági fejlődésében.

A primer kutatás – amely két meghatározó borászattal, a Chateau Pauk és a MuxaWine képviselőivel készült interjúkra épült – lehetőséget adott arra, hogy első kézből származó tapasztalatokon keresztül ismerjem meg a borászatok működését, céljait, és nehézségeit. Ezen interjúk alapján világossá vált, hogy a helyi borászatok nem csupán mezőgazdasági vállalkozások, hanem kulturális és turisztikai értékeket is közvetítenek. A hagyományos borkészítési technikák, a helyi fajták megőrzése, a borkóstolók és a rendezvényeken való részvétel mind hozzájárulnak a térség identitásának megőrzéséhez és a turizmus élénkítéséhez.

A kutatás során elkészült SWOT-analízis rávilágított arra, hogy a Munkácsi járás borturisztikai adottságai kedvezőek, ugyanakkor számos fejlesztést igényelnek. A térségben rejlő potenciál – a borászati hagyományok, a természeti adottságok és a növekvő érdeklődés a helyi termékek iránt – hosszú távon is biztosíthatja a borturizmus fenntartható fejlődését. Ezt azonban számos akadály nehezíti, mint például az infrastruktúra hiányosságai, a háborús helyzetből adódó bizonytalanságok, a képzett munkaerő hiánya, illetve a pénzügyi források szűkössége.

A dolgozat fejlesztési javaslatai szerint a borturizmus előmozdításához szükséges a helyi közösségek, vállalkozások és önkormányzatok szoros együttműködése, valamint a borászatok aktív szerepvállalása a turisztikai kínálat bővítésében. Fontos lenne turisztikai útvonalak, tematikus rendezvények kialakítása, marketingtevékenységek fejlesztése, és a digitális jelenlét erősítése. Ezen túlmenően a hazai és nemzetközi finanszírozási lehetőségek kiaknázása kulcsfontosságú lehet a hosszú távú fenntarthatóság és innováció szempontjából.

Összességében a dolgozatban feltárt információk azt bizonyítják, hogy a Munkácsi járás borturizmusa – bár jelenleg számos kihívással néz szembe – jelentős fejlődési potenciállal bír. A helyi borászatok elhivatottsága, a minőségi borok iránti kereslet, valamint a térség kulturális öröksége megalapozhatja egy versenyképes és vonzó borturisztikai régió kialakulását, amennyiben a szükséges támogatások és fejlesztési lépések megtörténnek.

Irodalomjegyzék

1. **Berghauer, S.** (2014). A Munkácsi járás természeti adottságainak idegenforgalmi szempontú kvantitatív értékelése. pp. 14
2. **Berghauer, S. – Sass, E. – Tarpai, J. – Tóth, A.** (2020). A helyi termékekben rejlő turisztikai erőforrások Kárpátalján. Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok, V. évf. III. sz., pp. 57–43.
3. **Boros, L.** (2007). Kárpátalja szőlő- és borgazdaságának történeti földrajza. In: Boros, L. (szerk.), Az arany színű szőlővesszők és borok földjén. Nyíregyháza–Tokaj: NyF Turizmus és Földrajztudományi Intézet, Kapitális Nyomda, pp. 213–228.
4. **Dr. Gaál, B. – Párdányi, M.** (2007). Bormarketing – A magyar borok marketingje. Budapest: Alfadat-Press Kft. pp. 364
5. **Fedinec, Cs.** (2004). Kárpátalja kronológia. 1938. szeptember – 1941. december. In: Fedinec, Cs. (szerk.), Kárpátalja 1938–1941. Magyar és ukrán történelmi közelítés. Budapest: Teleki László Alapítvány. pp. 59
6. **Horváth, L.** (2000). Barangolás a benei szőlőhegy múltjában. Budapest–Beregszász: Hatodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó. pp. 58
7. **Kovács, E.** (2009). Szőlészet, borászat Bereg-vidéken. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó. pp. 109
8. **Lehoczky, T.** (1881). Bereg vármegye monographiája. Ungvár: Pollacsek Miksa Könyvnyomdája, III. kötet, 1. rész, 429 p.
9. **Milićević, S., Đorđević, N., & Kraguljac, V.** (2024). Wine tourism and sustainable rural development. In: Tourism and Green Investments: Proceedings of the International Scientific Conference pp. 93–100
10. **Sass, E. – Bártfai, Gy.** (2016). Társadalomföldrajzi kihívások és adekvát válaszlehetőségek. In: A VI. Magyar Földrajzi Konferencia tanulmánykötete. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, pp. 535–542.
11. **Sass, E. – Bártfai, E. Gy.** (2016). A kárpátaljai borászat helyzete és lehetőségei. Szakdolgozat, Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Debrecen. pp. 206
12. **Szolnoki, G., et al.** (2022). A Cross-Cultural Comparison of New Implemented Sustainable Wine Tourism Strategies during the COVID-19 Crisis. Sustainability, pp. 16
13. **Várhelyi, T.** (2013). Borturizmus. Eger: Líceum Kiadó. pp. 151
14. **Vázquez Vicente, G., Martín Barroso, V., & Blanco Jiménez, F. J.** (2023). Sustainable tourism, economic growth and employment—The case of the wine routes of Spain. Sustainability, pp. 17

Internes források

1. <https://lehoczkyintezet.uz.ua/2021/04/25/karpatalja-lakossaganak-teruleti-eloszlasa-az-ujonnan-kialakitott-kozigazgatasi-rendszer-tukreben/> 2025.03.16
2. <https://politika.ko.net.ua/?p=10758> 2025.04.06
3. <https://www.mukrayon.gov.ua/storinka/mukachivshchyna-turystychna> 2025.04.18
5. <https://opendatabot.ua/> 2025.04.22
6. <https://shabo.ua/news/vinogradarstvo-i-vynorobstvo/> 2025.04.21
8. <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/250122.html> 2025.04.24
9. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1143?utm_source 2025.04.25
10. <https://novzak.uz.ua/vinogradarstvo-i-vinorobstvo-na-zakarpatti-v-istorichnomu-rakursi/>
11. <https://politika.ko.net.ua/?p=10813> 2025.04.27
12. <https://karpatalja.ma/sorozatok/legendak-karpataljan/legendak-karpataljan-mit-rejt-munkacs-varanak-kutja/> 2025.05.04
13. <https://karpatalja.ma/karpatalja/szines/tobb-mint-1-millioan-latogattak-el-a-munkacsi-varba-5-ev-alatt/> 2025.05.08
14. <https://karpatalja.ma/sorozatok/legendak-karpataljan/legendak-karpataljan-a-beregvari-schonborn-kastely/> 2025.05.08
15. https://www.facebook.com/178803562238471/photos/994782233973929/?_rdr 2025.05.11
16. https://cbc-artspace.com/locations/beregszentmiklosi-varkastely-zamok-sent-miklosh-chinadi%D1%97vskij/?utm_source 2025.05.16
17. https://cbc-artspace.com/locations/beregszentmiklosi-varkastely-zamok-sent-miklosh-chinadi%D1%97vskij/?utm_source 2025.05.16
18. https://cbc-artspace.com/locations/beregszentmiklosi-varkastely-zamok-sent-miklosh-chinadi%D1%97vskij/?utm_source 2025.05.18
19. <https://www.instagram.com/muhawine/> 2025.05.25
20. <https://norberthires.com/swot-elemzes-keszitese/> 2025.05.25

Mellékletek

Interjú kérdések a borászatoknál:

Milyen régóta foglalkozik borászattal?

Milyen fajta borokat készít?

Milyen gyakorisággal járnak Önökhöz borkóstolóra?

Tagja-e valamelyik borászati szövetségnek? Ha igen, melyiknek?

Szokott részt venni különböző fesztiválokon, borversenyeken? Ha igen, hol és melyiken vett részt eddig, és esetleg tapasztalatai véleménye az ott zajló eseményekről?

Együtt működik valamelyik utazási irodával a pince népszerűsítése érdekében?

Hogyan szokta reklámozni a borospincéjét?

Milyen hatással volt a COVID-19 járvány az Ön pincéjére?

Milyen hatással volt a háború a pincészetére?

Vett e igénybe pályázatot, és milyen fejlesztéseket vitt ezzel véghez?

Milyen díjakat nyertek a boraikkal?

Milyen férőhelykapacitással rendelkezik a pincészete?

Van-e minimum létszám a borkóstolókon, és ha igen mennyi a minimum?

Van-e valami különleges borkészítési technika amit használnak?

Mennyibe kerül a borkóstoló?

Mennyibe kerül egy üveg bor?

Резюме

Метою моєї роботи було сформулювати цілісне бачення теперішнього стану та перспектив розвитку винного туризму в Мукачівському районі Закарпаття. Під час дослідження я зосередився на туристичній активності місцевих виноробів, їхніх викликах і ролі у туристичному та економічному розвитку регіону.

Польові дані ґрунтувалися на інтерв'ю з представниками двох провідних господарств — Chateau Pauk і MuxaWine. Завдяки цим бесідам із перших уст вдалося зрозуміти засади їхньої роботи, цілі та труднощі. Стало очевидно, що винороби є не лише аграрними підприємствами, а й носіями культурних і туристичних цінностей: традиційні методи виробництва, збереження автохтонних сортів, дегустації та участь у заходах підтримують ідентичність краю й поживають туризм.

SWOT-аналіз показав, що винному туризму Мукачівщини сприяють вигідні чинники, але необхідні цілеспрямовані кроки розвитку. Потенціал, закладений у виноробних традиціях, природних ресурсах і зростаючому інтересі до місцевої продукції, здатен забезпечити сталий розвиток. Водночас на заваді стоять недосконала інфраструктура, воєнна невизначеність, брак кваліфікованих кадрів і обмежені фінансові ресурси.

Серед запропонованих заходів — тісна взаємодія громад, бізнесу та органів самоврядування й активна участь виноробів у розширенні туристичної пропозиції. Важливо розробити туристичні маршрути та тематичні події, посилити маркетингову роботу й цифрову присутність. Крім того, вирішальною буде можливість залучати вітчизняні та міжнародні джерела фінансування для довгострокової стійкості та інновацій.

Отже, попри наявні виклики, винний туризм Мукачівського району має значний потенціал зростання. Відданість місцевих виноробів, попит на якісні вина та культурну спадщину краю можуть створити конкурентоспроможний і привабливий винно-туристичний кластер, якщо буде забезпечено належну підтримку та реалізовано рекомендовані кроки розвитку.

Ábrák jegyzéke

1. ábra, Kárpátalja megye, 2020.....	10
2. ábra, Kárpátaljai turisztikai borút.....	13
3. ábra, munkácsi vár.....	16
4. ábra, A Schönborn-kastély.....	18
5. ábra, Beregszentmiklósi Várkastély.....	19
6. ábra, Cheateau Pauk pincészet elismerései.....	34
7. ábra, A MuhaWine borászat egyik elismerő oklevele.....	35
8. ábra. SWOT-elemzés.....	40

NYILATKOZAT

Alulírott Simon Richárd, turizmus szakos hallgató kijelentem, hogy szakdolgozatomat a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Földtudományi és Turizmus Tanszékén készítettem turizmus diploma megszerzése céljából.

Kijelentem, hogy szakdolgozatomat más szakon korábban nem védtem meg, saját munkám eredménye és csak hivatkozott forrásokat használtam fel.

Tudomásul veszem, hogy szakdolgozatomat a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola könyvtárban a kölcsönözhető könyvek között helyezik el.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném kifejezni őszinte hálámat és köszönetemet mindazoknak, akik támogattak és hozzájárultak szakdolgozatom elkészítéséhez.

Külön köszönöm témavezető tanáromnak, (PhD Tarpai József), aki szakmai iránymutatásával, türelmével és hasznos tanácsaival végig segítette munkámat, és akitől rengeteget tanultam a kutatás során.

Hálás köszönettel tartozom a Chateau Pauk és a MuhaWine borászatok képviselőinek, akik készségesen álltak rendelkezésemre, és értékes időt szántak arra, hogy megosszák velem tapasztalataikat, gondolataikat és szakmai tudásukat. Interjúik és őszinte válaszaik nélkül a dolgozat gyakorlati része nem jöhetett volna létre.

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

АКТУАЛЬНИЙ СТАН ВИННОГО ТУРИЗМУ В МУКАЧІВСЬКОМУ РАЙОНІ

Автор

Науковий керівник / Експерт

ШИМОН РІХАРД ЮЛІЙОВИЧ Стефан Молнар Д.

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

3.70%

3.70%

КП 1

0.74%

0.74%

КЦ

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

13444

Кількість слів

109450

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	Б	4
Інтервали	A→	0
Мікропробіли	␣	0
Білі знаки	Б	0
Парафрази (SmartMarks)	a	28

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://genius-ja.uz.ua/images/files/kopasz-gyula-diplomamunka-gyula-kopasz.pdf	31 0.23 %
2	https://dSPACE.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4188/1/Masiko_Krisztina_Neologisms_in_the_Text.pdf	30 0.22 %
3	http://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/kiadvanyok/Foldrajzkonf_03_14.pdf	30 0.22 %
4	https://dSPACE.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4188/1/Masiko_Krisztina_Neologisms_in_the_Text.pdf	27 0.20 %

5	http://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/kiadvanyok/Foldrajzkonf_03_14.pdf	25 0.19 %			
6	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4083/1/rati_orsolya.pdf	25 0.19 %			
7	http://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/kiadvanyok/Foldrajzkonf_03_14.pdf	24 0.18 %			
8	https://kmf.uz.ua/uk/strukturni-pidrozdiy/kafedri/kafedra-heohrafiyi-ta-turizmu/osnovni-publikacii-kafedri/	23 0.17 %			
9	https://genius-ja.uz.ua/images/files/kopasz-gyula-diplomamunka-gyula-kopasz.pdf	23 0.17 %			
10	https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-48937-2_10	22 0.16 %			
з домашньої бази даних (0.00 %)					
<table> <tr> <th>ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР</th><th>ЗАГОЛОВОК</th><th>КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)</th></tr> </table>			ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)			
з програми обміну базами даних (0.00 %)					
<table> <tr> <th>ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР</th><th>ЗАГОЛОВОК</th><th>КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)</th></tr> </table>			ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)			
з Інтернету (3.70 %)					
<table> <tr> <th>ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР</th><th>ДЖЕРЕЛО URL</th><th>КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)</th></tr> </table>			ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)			
1	http://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/kiadvanyok/Foldrajzkonf_03_14.pdf	189 (12) 1.41 %			
2	https://genius-ja.uz.ua/images/files/kopasz-gyula-diplomamunka-gyula-kopasz.pdf	101 (8) 0.75 %			
3	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4188/1/Masiko_Krisztina_Neologisms_in_the_Text.pdf	77 (4) 0.57 %			
4	https://kmf.uz.ua/uk/strukturni-pidrozdiy/kafedri/kafedra-heohrafiyi-ta-turizmu/osnovni-publikacii-kafedri/	34 (2) 0.25 %			
5	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/4083/1/rati_orsolya.pdf	25 (1) 0.19 %			
6	https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-48937-2_10	22 (1) 0.16 %			
7	https://www.mdpi.com/2071-1050/14/8/4688/htm	20 (1) 0.15 %			
8	https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/369/1/marton%20reka_vedett.pdf	18 (1) 0.13 %			
9	https://real.mtak.hu/118006/1/2016_Tarsadalomfoldrajzikihivasokesadekvatvalaszlehetosegek_Sass_Bart_fai_535-542.pdf	12 (2) 0.09 %			

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------